

no!

Analiza medijskog **IZVEŠTAVANJA O MASOVNIM UBISTVIMA IZ MAJA 2023. GODINE**

u Beogradu, Duboni i
Malom Orašju

Analiza medijskog
**IZVEŠTAVANJA O
MASOVNIM UBISTVIMA
IZ MAJA 2023. GODINE**
u Beogradu, Duboni i
Malom Orašju

Beograd, 2026. godine

Analiza je nastala u okviru projekta „Smanji rizik – Povećaj bezbednost III”, koji realizuje Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji, uz finansijsku podršku Savezne Republike Nemačke, Kraljevine Holandije, Kraljevine Švedske, Francuske Republike, Ujedinjenog Kraljevstva i Kraljevine Norveške, kao i uz podršku Evropske unije, putem Multi-partnerskog poverilackog fonda za podršku sprovođenju Mape puta za kontrolu malokalibarskog i lakog naoružanja na Zapadnom Balkanu. Projekat doprinosi sprovođenju Mape puta za održivo rešenje za suzbijanje nedozvoljenog posedovanja, zloupotrebe i trgovine malokalibarskim i lakim oružjem, pripadajućom municijom i eksplozivima na Zapadnom Balkanu do 2030. godine*.

Sadržaj ove publikacije i izneti stavovi odgovornost su autorki i ne odražavaju nužno stavove Ujedinjenih nacija, Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP), niti država članica Ujedinjenih nacija.

© UNDP 2026 – Sva prava zadržana.

Više informacija možete dobiti ako se obratite na sledeću adresu:

Program Ujedinjenih nacija za razvoj
Bulevar Zorana Đinđića 64a
11000 Beograd, Srbija
registry.rs@undp.org
rs.undp.org

Autorke/istraživačice:	Teodora Ćurčić, Danica Đokić, Jovana Gligorijević, Mirna Laković, Ana Manojlović, Jovana Netković, Aleksandra Reves, Milica Srejić, Marjana Stevanović, Jovana Stanković
Analiza vizuelnih elemenata u medijskim objavama:	Marija Janković
Urednica:	Sanja Pavlović
Recenzija:	Gordana Novaković, generalna sekretarka Saveta za štampu
Izdavač:	Program Ujedinjenih nacija za razvoj
Godina izdanja:	2026.
Dizajn i prelom:	MaxNova Creative
Štamparija:	SWA Tim, Beograd
Tiraž:	100
ISBN	978-86-7728-430-5

* <https://www.seesac.org/f/docs/publications-salw-control-roadmap/Western-Balkans-SALW-Roadmap-2025-2030-BCMS.pdf>

O GRUPI NOVINARKE PROTIV NASILJA

Grupa Novinarke protiv nasilja okuplja novinarke, urednice i medijske radnice koje se zalažu za odgovorno, etičko i rodno osjetljivo izveštavanje o nasilju prema ženama i femicidu. Osnovana sa idejom da mediji imaju ključnu ulogu u oblikovanju javnog mnjenja i društvenih stavova, Grupa svojim radom doprinosi borbi protiv normalizacije nasilja i senzacionalizma u medijskom izveštavanju o rodno zasnovanom nasilju. Kroz redovne medijske analize, edukaciju i javno reagovanje, članice Grupe ukazuju na štetne medijske prakse, ali i ističu primere dobrog novinarstva koje žene koje su doživele nasilje stavlja u centar pažnje, štiti njihovo dostojanstvo i podstiče društvo na promene.

Novinarke protiv nasilja deluju kroz kolektivni i solidarni rad, rukovodeći se principima etičkog i trauma - informisanog novinarstva. Tokom proteklih godina izradile su smernice koje novinarima i novinarkama pomažu da profesionalno i saosećajno izveštavaju o nasilju prema ženama. Kroz partnerstvo sa fotografima i fotografkinjama, kao i dizajnerima, novinarke su pripremile i bazu fotografija i ilustracija za etičko vizuelno prikazivanje problema nasilja prema ženama kao besplatan resurs svim medijima. Stvaranjem sigurnog prostora za okupljanje novinarki i razmenu znanja, Grupa je podstakla umrežavanje novinarki i u regionu.

Interesovanje Grupe za analizu medijskog izveštavanja o masovnim ubistvima (uključujući i druge slučajeve zloupotrebe vatrenog oružja) proisteklo je iz uverenja da principi trauma - informisanog izveštavanja ne treba da budu ograničeni samo na teme rodno zasnovanog nasilja, već da su jednako relevantni i u širem kontekstu izveštavanja o teškim i traumatičnim društvenim događajima. Masovna ubistva iz maja 2023. godine otvorila su brojna pitanja o načinu na koji mediji predstavljaju nasilje, kako utiču na kolektivnu traumu i u kojoj meri poštuju dostojanstvo žrtava, preživelih i njihovih porodica. U tom smislu, analiza predstavlja prirodno proširenje dosadašnjeg rada Grupe, sa ciljem da se doprinese razvoju senzibilisanijeg, odgovornijeg i profesionalnijeg medijskog izveštavanja o svim oblicima nasilja i traumatičnim događajima u društvu.

Aktivnosti grupe „Novinarke protiv nasilja prema ženama“ podržava Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji.

SADRŽAJ

UVOD	9
ANALIZA MEDIJSKOG IZVEŠTAVANJA O MASOVNIM UBISTVIMA IZ MAJA 2023. GODINE U BEOGRADU, DUBONI I MALOM ORAŠJU	11
Cilj, načela i metodologija analize	12
Uzorak	14
Nalazi analize	16
ANALIZA VIZUELNIH ELEMENATA U MEDIJSKIM OBJAVAMA O MASOVNIM UBISTVIMA IZ MAJA 2023. GODINE U BEOGRADU, DUBONI I MALOM ORAŠJU	42
Cilj i metodologija analize	43
Vizuelni medijski sadržaj i Kodeks novinara i novinarki Srbije	44
Nalazi analize	48
PRILOG: Kako vas čitaju preživeli i porodice žrtava?	59
ZAKLJUČCI	62
KORISNA LITERATURA	69

UVOD

U maju 2023. godine u Srbiji su se dogodila dva masovna ubistva koja su izazvala snažan društveni šok bez presedana, duboku kolektivnu traumu i talas javnih reakcija koji se kretao od tuge i neverice do zahteva za odgovornošću i sistemskim promenama. Ovi događaji nisu predstavljali samo krizu javne bezbednosti, već i prelomni trenutak u kojem su se otvorila brojna pitanja o društvenim odnosima, kulturi nasilja, ulozi institucija, kao i o načinu na koji se o traumatičnim događajima informiše javnost.

Medijsko izveštavanje u danima i nedeljama nakon tragedija bilo je intenzivno, kontinuirano i višeslojno, uz izraženu prisutnost različitih pristupa u interpretaciji događaja. U takvom medijskom okruženju, granica između informisanja u javnom interesu i narušavanja privatnosti i dostojanstva postala je posebno izražena i često osporavana.

Upravo u cilju sistematskog razumevanja ovih praksi, grupa „Novinarke protiv nasilja“ sprovedla je analizu medijskog izveštavanja o masovnim ubistvima iz maja 2023. godine. Analiza nastoji da identifikuje dominantne obrasce narativa, tematske okvire i profesionalne standarde koji su primenjivani u izveštavanju, kao i da ukaže na odstupanja od etičkih smernica novinarstva u kriznim situacijama. Poseban fokus stavljen je na način predstavljanja žrtava i preživelih, počinilaca i institucionalni odgovor, kao i na upotrebu jezika, izvora informacija i vizuelnih elemenata u medijskom sadržaju.

Ova analiza polazi od pretpostavke da mediji, kao ključni posrednici informacija u društvu, imaju značajnu ulogu u oblikovanju javnog razumevanja nasilnih događaja, ali i u potencijalnom ublažavanju ili pojačavanju društvenih tenzija. Način izveštavanja u kriznim situacijama može doprineti informisanosti i smirivanju javnosti, ali i produbljivanju straha, stigmatizacije i dezinformacija. Zbog toga je važno sagledati ne samo sadržaj izveštavanja, već i širi kontekst medijskih praksi, uključujući dinamiku objavljivanja, konkurenciju među medijima i pritiske tržišta informacija.

Nalazi ove analize treba da posluže kao osnov za unapređenje medijskih praksi, jačanje profesionalnih standarda i podsticanje odgovornijeg izveštavanja o nasilju i traumatičnim događajima, kao i događajima koji uključuju zloupotrebu vatrenog oružja, sa posebnim naglaskom na zaštitu dostojanstva žrtava i preživelih i interesa javnosti. Istovremeno, analiza nastoji da doprinese procesu društvenog oporavka i veće otpornosti na buduće događaje, kroz stvaranje informativnog okruženja koje podržava istinu i empatiju.

Zahvaljujemo se Multidisciplinarnom timu za uspostavljanje Memorijalnog centra u OOŠ „Vladislav Ribnikar”¹, oformljenom u saradnji sa porodicama žrtava, na saradnji i ustupljenoj građi za izradu ove analize. Njihov doprinos bio je od ključnog značaja za kvalitet, sveobuhvatnost i utemeljenost nalaza, kao i za pravilno razumevanje složenog konteksta u kojem je medijsko izveštavanje o događajima iz maja 2023. godine nastajalo i razvijalo se. Takođe se zahvaljujemo Savetu za štampu na konsultacijama i stručnim smernicama koje su bile dragocene za analitički rad i koje su omogućile dublje i preciznije sagledavanje medijskih praksi u kriznim situacijama. Posebnu zahvalnost dugujemo fotografima i fotoreporterima koji su bili spremni da podele svoje lične uvide i time nam pomognu da osvetlimo ključna pitanja u vezi sa etičkim vizuelnim prikazom masovnih ubistava i drugih traumatičnih događaja.

¹ Multidisciplinarni tim za uspostavljanje Memorijalnog centra u OOŠ „Vladislav Ribnikar” predstavlja ekspertsko telo koje okuplja stručnjake i stručnjakinje iz različitih oblasti i koje je formirano uz učešće i saglasnost porodica žrtava radi pružanja stručne podrške procesu uspostavljanja Memorijalnog centra.

ANALIZA MEDIJSKOG IZVEŠTAVANJA O MASOVNIM UBISTVIMA IZ MAJA 2023. GODINE U BEOGRADU, DUBONI I MALOM ORAŠJU

Cilj, načela i metodologija analize

Opšti cilj ove analize jeste da, oslanjajući se na principe trauma - informisanog novinarstva, sagleda dobre i loše prakse u medijskom izveštavanju o dva masovna ubistva koja su se dogodila 3. i 4. maja 2023. godine, te da na osnovu identifikovanih nalaza formuliše smernice za izveštavanje u budućim traumatičnim situacijama.

Ključni metod je analiza sadržaja, a prilikom definisanja indikatora istraživački tim se vodio sledećim načelima:

- Principima trauma - informisanog novinarstva. Kao vodeće pitanje postavile smo: *Šta je u medijskom izveštavanju o masovnim ubistvima moglo da doprinese isceljenju umesto retraumatizaciji?* Odgovor na ovo pitanje usmeravao je definisanje indikatora, pri čemu su kao ključne i međusobno povezane vrednosti prepoznate solidarnost, zajedništvo, smirenost i odgovorno izveštavanje – izveštavanje koje ne podstiče paniku, ne svodi složene događaje na jedan uzrok i ne nudi pojednostavljena ili instant objašnjenja i rešenja.
- Kodeksom novinara i novinarki Srbije², principima etičkog novinarstva i standardima izveštavanja u javnom interesu. Kodeks novinara i novinarki Srbije je najviši samoregulatorni akt, standard kojim se uspostavljaju merila etičkog medijskog izveštavanja. Nužno je napomenuti da je tokom posmatranog perioda na snazi bio Kodeks novinara Srbije iz 2006. godine, uz izmene iz 2013. godine. U januaru 2025. godine usvojene su njegove izmene i dopune, a dokument je promenio naziv u Kodeks novinara i novinarki Srbije. U ovoj analizi vodile smo se pre svega odredbama iz novog Kodeksa, posebno zato što njegove pojedine odredbe predstavljaju važan okvir za razumevanje pitanja koja su se otvorila tokom medijskog izveštavanja o dva masovna ubistva. To je posebno slučaj sa novim poglavljem Poštovanje dostojanstva, uključujući odredbe koje se odnose na izveštavanje sa sahrana. Takav metodološki pristup odabran je zato što cilj ove analize nije utvrđivanje eventualnih povreda Kodeksa, niti pokretanje postupaka protiv medija zbog sadržaja objavljenih u vreme kada pojedine odredbe još nisu ni bile na snazi. Naprotiv, cilj je da se kroz dubinsku analizu medijskog izveštavanja identifikuju izazovi i ponude preporuke koje mogu doprineti unapređenju profesionalnih standarda u budućnosti.
- Specifičnostima događaja koji su bili predmet analize. Slučaj masovnog ubistva u Oglednoj osnovnoj školi „Vladislav Ribnikar“ predstavlja presedan za čovečanstvo zbog uzrasta počinioca, dok dva masovna ubistva počinjena u razmaku od dva dana, sa velikim brojem veoma mladih žrtava, predstavlja događaje bez presedana u savremenom društvenom kontekstu Srbije.

2 Dostupno na: <https://savetzastampu.rs/dokumenta/kodeks-novinarara-srbije/>.

Ove okolnosti zahtevale su posebno pažljivo oblikovanje metodološkog okvira i indikatora.

- Načelom metodološke ekonomičnosti. Broj indikatora definisan je tako da omogući sveobuhvatnu, ali preglednu i primenljivu kvantitativnu analizu sadržaja.

Indikatori su postavljeni u formi pitanja, a odnose se na sledeće tematske oblasti:

- Dostojanstvo žrtava, preživelih, njihovih porodica i svedokinja/svedoka;
- Dostojanstvo počinitelja i njihovih porodica;
- Dostojanstven pristup kolektivnoj traumi društva, uključujući pružanje informacija o resursima za pomoć;
- Odgovoran pristup traganju za uzrocima masovnih ubistava;
- Pružanje relevantnih informacija od sagovornica i sagovornika;
- Izbegavanje senzacionalizma;
- Pozivanje institucija na odgovorno postupanje;
- Odgovoran pristup izveštavanju sa suđenja;
- Izbegavanje politizacije masovnih ubistava;
- Odgovoran pristup kulturi sećanja i memorijalizaciji.

➤ Trauma - informisano novinarstvo je pristup medijskom izveštavanju koji počiva na razumevanju traume i uticajima traume na osobe i/ili zajednice, te koje nastoji da doprinese oporavku, umesto retraumatizaciji. Prilikom razumevanja traume, u obzir se uzima i sekundarna trauma kojoj mogu biti izložene same novinarke i novinari prilikom izveštavanja o traumatičnim događajima. Trauma - informisano novinarstvo je novinarstvo koje podseća da je interes javnosti neodvojiv od interesa preživelih i koje razume svoju ulogu, ali i svoja ograničenja, u procesu oporavka preživelih.

Glavne preporuke ovog pristupa uključuju:

- Poštovanje autonomije i vraćanje kontrole izvorima – osobe pogođene traumom same odlučuju o procesu učešća: gde se intervju odvija, na koja pitanja žele da odgovore, uz pravo da prekinu razgovor ili odbiju razgovor o određenim temama.
- Transparentnost i informisani pristanak – sagovornice i sagovornici moraju jasno znati svrhu intervjua, način korišćenja informacija, doseg objave i potencijalne posledice javnog izlaganja, kako bi mogli da donesu svesnu i slobodnu odluku o učešću.

- Empatičan i bezbedan pristup razgovoru – korišćenje otvorenih pitanja, izbegavanje pritiska i „forenzike“ u ispitivanju, kao i prepoznavanje potrebe sagovornika za pauzom ili prekidom razgovora, uz uzdržavanje od pretpostavki poput „znam kako se osećate“.
- Izbegavanje retraumatizacije – novinarka/novinar ne insistira na ponovnom prepričavanju bolnog iskustva, niti nastavlja razgovor kada sagovornica/sagovornik želi da napravi pauzu ili prekine intervju. Kada je moguće, informacije se mogu proveriti iz drugih relevantnih izvora, kako bi se izbeglo nepotrebno ponavljanje traumatičnog iskustva.
- Zaštita dostojanstva i minimizovanje štete – fokus na odgovornom izboru detalja i jezika, uz izbegavanje senzacionalizma i sadržaja koji mogu produbiti psihološku štetu ili sekundarnu viktimizaciju.
- Odgovorno informisanje i upućivanje na resurse – u okviru razgovora sa preživelim, ali i objavljenih sadržaja, preporučuje se pružanje informacija o dostupnoj psihološkoj i drugim vidovima podrške (sos telefoni, savetovališta za mentalno zdravlje, itd.).
- Briga o novinarkama i novinarima – trauma - informisani pristup uključuje i podršku medijskim radnicama i radnicima, prepoznavanje rizika od sekundarne traume i sagorevanja, kao i razvoj praksi koje štite njihovo mentalno zdravlje³.

Uzorak

Uzorak je definisan tako da omogući sveobuhvatnu, ali izvodljivu analizu medijskih sadržaja u vremenskom rasponu od 3. maja 2023. do 31. decembra 2024. godine.

Kriterijumi za odabir uzorka zasnovani su na reprezentativnosti, uređivačkoj i vlasničkoj raznolikosti i relevantnosti za konkretnu temu. Uključeni su mediji sa širokim dosegom i uticajem, pri čemu su zastupljeni javni servisi, komercijalne i kablovske televizije, najčitaniji portali i štampani mediji, kao i istraživački mediji. Iz analize su isključeni lokalni mediji zbog metodoloških ograničenja u formiranju reprezentativnog uzorka na nivou Srbije, kao i radio stanice zbog ograničenog arhivskog pristupa i manjka vizuelnih elemenata relevantnih za istraživanje.

3 Smernice i preporuke dobre prakse prema: Thompson, I. (2021). GCJT Style Guide for Trauma-Informed Journalism. Global Center for Journalism & Trauma, dostupno na: <https://gcjt.org/resources/gcjt-style-guide-trauma-informed-journalism>; Miller, N. S. (2022). Trauma-informed journalism: What it is, why it's important and tips for practicing it. The Journalist's Resource, dostupno na: <https://journalistsresource.org/home/trauma-informed-journalism-explainer/>.

Među televizijskim stanicama sa nacionalnom frekvencijom odabrani su RTS, kao javni medijski servis, i TV Pink, kao jedna od najgledanijih komercijalnih televizija. Kablovski sektor predstavljaju TV N1 i TV Insajder. Izbor ovih medija imao je za cilj da obuhvati različite tipove televizijskih emitera (javni servis, komercijalna televizija i kablovski informativni mediji), kao i različite uređivačke pristupe izveštavanju. Kao alternativa radio stanicama izabran je format podkasta, i to istraživački podkast „Tragovi” CINS-a, s obzirom na to da je bio jedini koji je napravio zasebni serijal na ovu temu. U segmentu štampanih medija i portala, obuhvaćeni su oni koji su najčititaniji i koji reflektuju različite uređivačke profile – od tabloidnih, do istraživačkih i analitičkih. Takođe, uključene su i dnevna i nedeljna štampa. Uzorak dodatno uključuje portal BBC na srpskom, kako bi se analizirali i standardi međunarodnog javnog servisa, kao i portal Javni servis, zbog specifičnog fokusa izveštavanja na teme sećanja i memorijalizacije žrtava u posmatranom periodu.

Uzorak čine:

Televizije sa nacionalnom frekvencijom:

RTS 1
TV Pink

Televizije bez nacionalne frekvencije/kablovske

TV N1
TV Insajder

Štampani mediji – dnevni:

Blic
Informer
Danas
Večernje novosti

Štampani mediji – nedeljni:

NIN
Vreme

Podkast

CINS-ov podkast Tragovi, serijal Zao čas

Portali

Kurir
Republika
BBC na srpskom
Javni servis

Nalazi analize

U toku posmatranog perioda, od 3. maja 2023. do 31. decembra 2024. godine, u odabranih 15 medija **objavljen je ukupno 7791 medijski prilog**. Više od polovine objavljeno je u periodu od masovnih ubistva do kraja 2023. godine (4917 priloga).

Očekivano, najveći broj priloga je objavljen tokom maja 2023. godine – 2559, odnosno 33% svih pregledanih priloga. Tokom meseci nakon masovnih ubistava, mediji su nastavili izveštavanje, uz najveći pad u interesovanju tokom letnjih meseci 2024. godine, da bi se izveštavanje ponovo intenziviralo tokom jeseni iste godine, kada je fokus medija bio na izveštavanju sa suđenja, i to najčešće o krivičnim postupcima vođenim protiv počinioca ubistava u okolini Mladenovca (s obzirom na to da je maloletni počinilac iz Beograda krivično neodgovoran), roditeljima obojice počinilaca i osobama povezanim sa streljanom u kojoj je maloletni počinilac vežbao pucanje.

Medij	Ukupan broj priloga u posmatranom periodu
Blic – štampano izdanje	521
Danas – štampano izdanje	727
Informer – štampano izdanje	364
Večernje novosti – štampano izdanje	507
Radio - televizija Srbije 1	783
Televizija Insajder	364
Televizija N1	676
Televizija Pink	347
Portal BBC na srpskom	88
Portal Javni servis	106
Portal Kurir	988
Portal Republika	2151
Nedeljnik NIN	103
Nedeljnik Vreme	61
Podkast Centra za istraživačko novinarstvo	5

Tabela 1. Broj medijskih priloga prema mediju

Podaci o broju priloga prema mediju ukazuju na izraženo odstupanje u broju sadržaja portala Republika na kom je objavljeno čak 28% svih medijskih objava o ovoj temi. Sledeći je portal Kurira sa više nego dvostruko manjim brojem priloga, ali i dalje značajno većim u odnosu na sve ostale posmatrane medije. **Ovakva distribucija medijskih objava važna je za razumevanje nalaza analize sadržaja, s obzirom na to da su oni u značajnoj meri oblikovani tabloidnim načinom izveštavanja karakterističnim za ova dva medija⁴.**

	br.	%
Masovno ubistvo u Ooš „Vladislav Ribnikar“	5222	67%
Oba slučaja	1653	21%
Masovno ubistvo u Duboni i Malom Orašju	916	12%

Tabela 2. Broj medijskih priloga prema slučaju

 Analiza jasno pokazuje da su mediji znatno više pažnje posvetili slučaju masovnog ubistva u Oglednoj osnovnoj školi „Vladislav Ribnikar“ u Beogradu, u odnosu na masovno ubistvo koje se desilo dan kasnije u selima Dubona i Malo Orašje.

S obzirom na vremenski sled ova dva događaja, moglo bi se očekivati da će mediji u mesecima nakon ubistava o njima izveštavati paralelno, nudeći analitičke i istraživačke uvide koji povezuju oba slučaja. Međutim, to ipak nije bio slučaj – mediji su značajno više prostora posvetili ubistvima u Ribnikaru nego drugom masovnom ubistvu i objavama koje bi oba događaja sagledavala zajedno. Takav obrazac izveštavanja je gotovo onemogućio da se oba događaja sagledaju kao deo istog društvenog fenomena, čime je izostao prostor za dublju javnu raspravu o zajedničkim uzrocima, posledicama i merama prevencije. Istovremeno, stvoren je disbalans u javnom sećanju, budući da su žrtve iz Dubone i Malog Orašja dobile znatno manje medijskog prostora od žrtava iz Ribnikara. Time su potrebe zajednice iz ruralnih sredina ostale gotovo nevidljive i zapostavljene, a kolektivno sećanje je centralizovano.

4 Klasifikacija medija na tabloidne i netabloidne je urađena prema kriterijumima koji se često koriste u literaturi iz oblasti medija: dominantna uređivačka politika i odabir tema, format, način funkcionisanja i prepoznatljivost medija u domaćem medijskom sistemu (Esser 1999, Trampota 2010, Umbricht 2016).
Izvori:
Esser, F. (1999). 'Tabloidization' of News: A Comparative Analysis of Anglo-American and German Press Journalism. *European Journal of Communication*, 14(3), 291-324.
Trampota, T. (2010). Defining the Tabloid: Czech Perspective. *Communication Today*. Trnava Iss. 2, 14-21.
Umbricht, A., & Esser, F. (2016). The Push to Popularize Politics: Understanding the Audience-Friendly Packaging of Political News in Six Media Systems since the 1960s. *Journalism Studies*, 17(1), 100-121

	br.	%
Informativni	5366	69%
Analitički	1457	19%
Istraživački	626	8%
Lični stav	342	4%

Tabela 3. Tip medijskog sadržaja

Analiza tipa medijskih objava je važna jer omogućava uvid ne samo u kvantitet, već i u kvalitet i fokus medijskog izveštavanja.

 Podaci pokazuju da je izveštavanje o dva masovna ubistva bilo dominantno informativnog karaktera. Gotovo sedam od deset analiziranih priloga bilo je usmereno na prenošenje činjenica, izjava i aktuelnosti, dok je znatno manje prostora (svaka peta objava) bilo posvećeno analitičkim sadržajima koji dublje kontekstualizuju problem i tragaju za uzrocima i posledicama.

Istraživački prilozi činili su manje od 10% ukupnog korpusa, dok su tekstovi zasnovani na ličnom stavu autora/ke bili minimalno zastupljeni. Ovakva struktura objava ukazuje na to da su mediji masovna ubistva pre svega tretirali kao dnevni bezbednosni događaj, a kasnije i kao događaj sa širim društveno-političkim posledicama. Iako je takav pristup važan u prvim danima nakon kriznog dešavanja, dugotrajnost analiziranog perioda ukazuje na to da je bilo prostora da se mediji u većoj meri posvete i analitičkim i istraživačkim sadržajima. Njihov relativno mali broj sugerise da je javnost bila detaljno informisana o tome šta se dešava, ali u manjoj meri dobila priliku da razume šire društvene okolnosti, sistemske propuste i moguće pravce prevencije budućih tragedija, što nije u skladu sa trauma - informisanim novinarstvom.

U nastavku su dati rezultati analize po indikatorima. Radi ilustracije, za svaki indikator izdvojeni su primeri dobre i loše prakse medijskog izveštavanja. Na taj način primeri ostaju dokumentovani, kako se neadekvatne prakse ne bi ponavljale, te kako bi primeri odgovornog izveštavanja mogli da posluže kao model u budućim medijskim izveštajima. Vodeći se smernicama trauma - informisanog novinarstva, istraživački tim je doneo odluku da se primeri ne izdvajaju u zasebne okvire, već da budu sastavni deo teksta, posebno kada je reč o neadekvatnom izveštavanju, kako ne bi na senzacionalistički način privlačili pažnju.

DA LI SU OVOM OBJAVOM MEDIJI NASTOJALI DA OČUVAJU DOSTOJANSTVO ŽRTAVA, PREŽIVELIH, NJIHOVIH PORODICA I SVEDOKINJA/SVEDOKA?

Odgovor	br.	%
Da	3816	72,44%
Ne	1452	27,56%
Ukupno (važeci odgovori)	5268	100%
Nije primenljivo	2523	–
Ukupno	7791	–

Tabela 4. Očuvanje dostojanstva žrtava, preživelih, njihovih porodica i svedokinja/svedoka

Prilikom definisanja principa očuvanja dostojanstva⁵ istraživački tim se prevashodno rukovodio odredbama poglavlja V (Poštovanje dostojanstva) Kodeksa novinara i novinarki Srbije, uključujući odredbe o zabrani diskriminacije, zaštiti prava i dostojanstva dece i žrtava zločina, nenanošenju štete ugledu i dostojanstvu ličnosti, kao i odredbe o zabrani zloupotrebe emocija drugih ljudi, njihovog neznanja ili nedovoljne sposobnosti rasuđivanja, i odredbe o zabrani podsticanja strahova ili neutemeljenih nada javnosti.

Pod dostojanstvom se u ovoj analizi podrazumeva i pravo na privatnost, ali uz kontekstualno tumačenje odredbi Kodeksa koje se odnose na ovu oblast (poglavlje VI). Isto se odnosi i na tačku 5 poglavlja V, prema kojoj novinari i novinarki „ne izveštavaju sa sahrana, osim u slučaju visoko pozicioniranih javnih ličnosti“. Drugim rečima, prilikom operacionalizacije ovog principa, istraživački tim polazio je od odredbi Kodeksa, ali ih je tumačio u svetlu specifičnosti događaja koji su predmet analize i principa trauma - informisanog izveštavanja, imajući u vidu da su dva masovna ubistva predstavljala događaje bez presedana u društvenom kontekstu Srbije, sa snažnim i dugotrajnim društvenim posledicama.

⁵ Istraživački tim se ovim putem posebno zahvaljuje novinarki Tamari Skrozzi i generalnoj sekretarki Saveta za štampu Gordani Novaković, na dragocenoj razmeni i savetima koji su doprineli jasnijem formulisano delova teksta o dostojanstvu.

U takvim okolnostima, istraživački tim je smatrao važnim da se medijsko izveštavanje ne analizira isključivo kroz strogo praćenje pojedinačnih odredbi Kodeksa, već i kroz širi društveni kontekst kolektivne traume i interesa javnosti proizašlog iz potrebe da na različite načine procesuiraju gubitak i tugu. Iz tog razloga, procenjeno je da, primera radi, ne treba automatski tretirati kao povredu dostojanstva objavljivanje imena i godina žrtava, uključujući i maloletne žrtve, kao i određene pojedinosti iz njihovih života, pod uslovom da se time ne narušavaju njihovo dostojanstvo i privatnost članica i članova porodice i drugih bliskih osoba (na primer, objavljivanjem identiteta maloletnih sestara i braće žrtava). Slično tome, izveštavanje sa sahrana nije automatski ocenjivano kao kršenje Kodeksa, iako nisu u pitanju javne ličnosti, već je procena zavisila od načina na koji je ono realizovano (npr. tako da se prikazuje grupa ljudi, bez fokusa na uplakane pojedinke, pojedince i porodice, i bez neadekvatnih opisa poput „od tuge jedva stoje na nogama“).

Podaci ukazuju na to da su mediji u značajnoj meri, odnosno u gotovo tri četvrtine slučajeva, o žrtvama i njihovim porodicama izveštavali sa namerom očuvanja njihovog dostojanstva, na način opisan u prethodnim redovima.

Ipak, u trećini objava, mediji su na drastične načine narušavali dostojanstvo i žrtava i njihovih porodica, ali i svedokinja i svedoka zločina, uključujući i maloletne. Ono se najčešće ogledalo u objavljivanju nepotrebno detaljnih opisa zločina, zadiranju u privatnost žrtava i njihovih porodica, senzacionalističkom prikazivanju tuge i žalovanja, kao i eksploataciji izjava datih u trenucima intenzivnog emocionalnog šoka.

Posebno tokom dana masovnih ubistava i neposredno nakon njih, neki mediji su objavljivali sve **detalje zločina**, predstavljajući hronologiju ubistava, uz opise reakcija žrtava, povređenih i svedokinja i svedoka, uključujući jauke, poslednje reči, opise prizora ubijene dece koja leže na podu, i slično.

Posebno potresna je činjenica, što potvrđuju i pojedini medijski prilozi iz uzorka, da su neke porodice iz medija saznale da su njihovi bližnji stradali.

Pored toga, objavljivani su **zdravstveni podaci** povređenih osoba, koji se zakonom tretiraju kao posebno osetljivi, uključujući detalje njihovih povreda, a u nekim situacijama i fotografije iz bolničkih kreveta, kao i opisi košmara koje povređene osobe imaju u nedeljama nakon ubistva. Takvo izveštavanje zadiralo je u privatnost povređenih i izlagalo javnost informacijama koje nisu bile od značaja za razumevanje događaja.

Izveštavanje o **žalovanju** ispred mesta zločina i sa sahrana je u nekim situacijama bilo posebno problematično jer je, uz neadekvatne fotografije, uključujući i fotografije uplakanih članica i članova porodica montiranih sa fotografijama sa groblja, sadržalo i eksplicitne i detaljne opise njihovog načina tugovanja, samih grobnih mesta i slično. Iako se detaljnija analiza fotografija i video priloga nalazi u zasebnom poglavlju, ovde je važno još istaći i problematičnost fotografija koje su predstavljale montirane kolaže žrtava i počinilaca.

Za kraj, nužno je reći da je dostojanstvo porodica bilo narušeno i medijskim prenošenjem njihovih **izjava u najosetljivijim trenucima bola i tuge**, uključujući i pozive nekih članova i članica porodica za osvetom. Pored narušavanja dostojanstva, takvom praksom su grubo prekršene i odredbe Kodeksa novinara i novinarki koje zabranjuju zloupotrebu emocija drugih ljudi.

DA LI SU OVOM OBJAVOM MEDIJI NASTOJALI
DA OČUVAJU DOSTOJANSTVO POČINILACA I
NJIHOVIH PORODICA?

Odgovor	br.	%
Da	2171	46,21%
Ne	2527	53,79%
Ukupno (važeci odgovori)	4698	100%
Nije primenljivo	3093	–
Ukupno	7791	–

Tabela 5. Očuvanje dostojanstva počinilaca i njihovih porodica

Kako je već navedeno, prilikom definisanja indikatora, istraživački tim se vodio principima trauma - informisanog novinarstva i pokušajima da se odgovori na pitanje *Šta je u medijskom izveštavanju o masovnim ubistvima moglo da doprine isceljenju umesto retraumatizaciji?* U okviru trauma - informisanog pristupa, dostojanstveno izveštavanje odnosi se ne samo na žrtve, već i na način na koji mediji izveštavaju o počinocima.

Pod dostojanstvenim izveštavanjem o počinocima (i njihovim roditeljima) smatra se jasno upućivanje na njihovu odgovornost za ubistva i odgovorne pokušaje traganja za odgovorima (pogledati deo koji se tiče traganja za uzrocima). Dostojanstveno izveštavanje, dakle, ne znači ublažavanje odgovornosti, niti umanjivanje težine počinjenog zločina. Ono podrazumeva izbegavanje senzacionalističkog i dehumanizujućeg predstavljanja koje počinioce svodi na etikete poput „monstruma“, a koje može zatvoriti prostor za razumevanje faktora rizika, institucionalnih i društvenih okolnosti i mogućnosti prevencije budućih zločina.

Pod nedostojanstvenim izveštavanjem o počinocima (i njihovim roditeljima) podrazumeva se njihova demonizacija i dehumanizacija, uključujući upotrebu pogrdnih, senzacionalističkih ili drugih izraza kojima im se odriče ljudskost. Dehumanizujuće predstavljanje počinilaca, na primer kroz etikete poput „monstrum“, može doprineti predstavljanju počinjenog nasilja kao posledice njegove nepromenljive lične prirode, umesto kao događaja čijim uzrocima, faktorima rizika i okolnostima treba odgovorno pristupiti. Takav okvir može suziti prostor za društveno učenje, jer fokus sa pitanja šta je prethodilo događaju, da li su postojali prepoznatljivi rizici i šta se moglo učiniti drugačije, pomera ka jednostavnom objašnjenju da je počinilac „takav“. Izbegavanje dehumanizujućeg jezika stoga ne znači relativizovanje odgovornosti niti umanjivanje težine zločina, već omogućava odgovorno traganje za faktorima koji mogu doprineti prevenciji budućih događaja.

Podaci pokazuju da su mediji češće vodili računa o dostojanstvu žrtava i njihovih porodica, u odnosu na počinioce. Nešto više od polovine medijskih objava nije obraćalo pažnju na dostojanstvo počinilaca, barem se se njihovim ličnostima, a ne konkretnim ponašanjima, te time rizikujući reprodukovanje dehumanizujućih obrazaca u vrlo osetljivom društvenom trenutku.

Primeri izraza korišćeni za počinioce kojima se oni dehumanizuju i demonizuju ili stereotipizuju uključuju: *pomahnitali, bolesni gad, produžena ruka zla, monstrum, krvnik, maloletni krvolok, bahati krvnik, golobradi monstrum, manijak, mali psiho, razjareni krvnik* i slično. Dehumanizacijom, pak, u konkretnom kontekstu, ne smatra se korišćenje termina *ubica, masovni ubica, ili dečak ubica*.

Jedan od najčešćih načina narušavanja dostojanstva počinilaca i njihovih porodica je u **nagađanju uzroka** počinjenih zločina, te prenošenja pretpostavki i nagađanja o njihovoj prošlosti, odrastanju, zdravstvenom stanju, seksualnom životu, odnosu sa roditeljima, povezanosti sa tzv. mračnim silama, narkoticima, terorizmom i slično. Mnoge od ovih informacija iznošene su u medijima samo nekoliko sati nakon počinjenih ubistava, bez kontekstualizovanja, korišćenjem anonimnih izvora ili irelevantnih izjava sagovornika i sagovornika. Dok su u danima nakon ubistva mediji iznosili informacije da se počinio ne kaju, te se za maloletnog počinio navodi da je rekao „Žao mi je što nisam ubio sve učenike sa spiska... Uživao sam dok sam slušao njihove krike“, u nedeljama kasnije isti mediji objavljuju da on iskazuje kajanje zbog svog čina.

Pored toga, mediji su takođe **narušavali pravo na privatnost** počinilaca i njihovih porodica, objavljujući navodne ispovesti njihovih prijatelja, iskaze date doktorima, navodno „cviljenje u ludnici“ i slično. Takođe, u medijima su objavljene adrese stanovanja oba počinio i njihovih porodica. Takve informacije nisu doprinosile razumevanju događaja, dok su istovremeno mogle ugroziti bezbednost i privatnost članova i članica porodica koji nisu bili odgovorni za izvršena krivična dela.

Specifično u odnosu na maloletnog počinio, mediji su na senzacionalistički način razmatrali da li država treba da mu obezbedi nastavak školovanja, iako osnovno obrazovanje jeste obavezno za sve. Dodatno, tabloidni mediji su spekulacijama i senzacionalističkom ophođenju izložili i njegovu maloletnu sestru, nagađajući da li će i gde nastaviti školovanje, da li će promeniti ime, da li će brigu o njoj preuzeti hranitelji ili članovi porodice.

DA LI SU OVOM OBJAVOM MEDIJI PRISTUPILI KOLEKTIVNOJ TRAUMI DRUŠTVA NAKON MASOVNIH UBISTAVA NA DOSTOJANSTVEN NAČIN?

Odgovor	br.	%
Da	1990	29,06%
Ne	4858	70,94%
Ukupno (važeći odgovori)	6848	100%
Nije primenljivo	943	–
Ukupno	7791	–

Tabela 6. Dostojanstven pristup kolektivnoj traumi društva

Prilikom analize istraživački tim je imao na umu da dva masovna ubistva koja su se desila u maju 2023. godine nisu pogodila samo direktne žrtve i njihove porodice, već i celokupno društvo, te da su i mediji imali važnu ulogu u procesu suočavanja sa strahovima i traumama i načinima izlaska iz istih.

Dostojanstvenim izveštavanjem o kolektivnoj traumi smatra se odgovoran pristup strahovima i mogućem osećaju panike, odnosno posledicama ovakvih događaja po celo društvo, kao i drugim problemima sa mentalnim zdravljem, različitim procesima tugovanja, smirivanju tenzije, te mogućnosti da u određenom trenutku nema uvek tačnog odgovora na sva pitanja koja nas muče. Takođe podrazumeva da se o protestima građana protiv nasilja koji su se dogodili neposredno nakon masovnih ubistava izveštava kao o reakciji i odgovoru društva na kolektivnu traumu, uz izbegavanje političkih konotacija (pogledati deo koji se tiče politizacije).

Nedostojanstvenim izveštavanjem o kolektivnoj traumi smatraju se negiranje, umanjivanje i banalizacija strahova i zbunjenosti društva, širenje panike, zloupotreba traume za političke obračune (takođe povezano sa delom koji se tiče politizacije), davanje prostora irelevantnim sagovornicima/sagovornicama.

Podatak da je tek nešto manje od trećine medijskih objava na dostojanstven način pristupilo kolektivnoj traumi društva ukazuje na to da mediji nisu imali znanja, veština ili spremnosti da izveštavaju u duhu trauma - informisanog novinarstva.

Na dane masovnih ubistava i tokom neposrednog perioda nakon njih, mediji su neretko svojim izveštavanjem **doprinosili širenju straha i panike**, što je u direktnoj suprotnosti sa tačkom 6 poglavlja V (Poštovanje dostojanstva) Kodeksa novinara i novinarki Srbije, koja navodi da novinarke/novinari ne smeju da podstiču strahove ili neutemeljene nade javnosti. Mediji su prenosili izjave sagovornica i sagovornika da su škole „mesta straha“, da nigde nema sigurnosti, da svi „strahujemo da negde ne iskoči neki psihopata“, da su deca „poludela“ i da zabrana fizičkog kažnjavanja dece vodi ka tome da deca tuku roditelje (i druge). Posebno je u fokusu bila informacija o otvaranju naloga na društvenim mrežama koji su se lažno predstavljali kao počinilac, kao i široko prenošena tvrdnja da je navodno „45.000 ljudi podržalo ubicu“. Problematičan je bio način na koji su pojedini mediji ovu tvrdnju prenosili bez dovoljne kontekstualizacije, odnosno bez jasnog objašnjenja na šta se navedena brojka odnosila i šta se pod „podrškom“ podrazumevalo. Ovakve informacije zahtevale su posebno pažljivo izveštavanje, imajući u vidu da su mogle doprineti stvaranju percepcije o široko rasprostranjenoj podršci i glorifikaciji počinioaca na društvenim mrežama, a time potencijalno i dodatnom uznemirenju porodica stradalih i javnosti. Neki mediji su eksplicitno pisali da će neke od tih osoba „krenuti da ubijaju okolo“. Takođe, u danima nakon ubistava izveštavano je o brojnim prijavama građanki i građana koji su tvrdili da se u njihovom kraju puca iz oružja, da su videli naoružanog

muškarca kako šeta i slično. Iako su za neke od situacija institucije saopštile, a mediji preneli, da su u pitanju lažne prijave, redakcije su retko analitički pristupale ovim situacijama koje su jasno ukazivale na povišen strah društva – sasvim suprotno, često su i same učestvovala u jačanju tenzija i uznemirenosti, uz krajnje neprofesionalne napomene poput „*svi smo ušli u psihoze*“. Neke TV stanice su u pojedinim priložima, čak i kada je tema bila sednica Vlade Srbije, kao pokrivalice koristile snimke iz streljane u kojima se puca iz pištolja, sa **pojačanim zvukom pucnjeva**, direktno doprinoseći jačanju trauma, umesto njihovom isceljenju.

Fatalistički pristup medija se ogledao i kroz neretko pisanje o „*užasu koji nas je zadesio*“, o tome da je „*cela Srbija zavijena u crno*“, te da „*nema života posle takvog događaja*“. U pokušajima da umanje ozbiljnost društvene situacije, neki mediji su se, pak, okrenuli **drugom ekstremu i umanjivali značaj i posledice zločina**, navodeći iskustva drugih država, „*i drugi su to imali*“ i navođenjem da „*nigde u svetu nije pridavano ovoliko pažnje ovakvom slučaju*“. I na ovom mestu je važno istaći da je bilo medijskih objava koje su na podržavajući i nekritički način prenosile **pozive na osvetu** kao jedini vid ostvarenja pravde.

Izveštavanje o kolektivnoj traumi može se ilustrovati i kroz primer prenošenja diskusija o tome kada deca koja pohađaju OOŠ „Vladislav Ribnikar“ treba da se vrata na nastavu i kada treba da se završi školska godina. Određeni mediji su ovoj diskusiji pristupili na senzacionalistički i fatalistički način, korišćenjem termina „*istraumirana deca*“, „*psiholozi upozoravaju*“, „*nastava u krvavoj školi*“, „*škola smrti*“ i slično. Neki drugi mediji su temi pristupili na osetljiviji, ali i način koji preispituje rad institucija i odluku Ministarstva prosvete koje je najavilo da deca koja žele mogu da idu u školu do 20. juna, a ona koja ne žele se raspuštaju 6. juna, odnosno njene potencijalno negativne posledice po nastavno osoblje i samu decu.

Kako je u medijskim objavama navela jedna od sagovornica, majka čije dete pohađa OOŠ „Vladislav Ribnikar“: „*‘Prvi put se osećam da ne znam kako ću se oporaviti. Danima sam išla samo na sahrane i na proteste... I dalje ne funkcionišem, ni mesec dana kasnije. Za oporavak je svima potrebno vreme’*, ističe. *‘Ali to vreme nam još nije dato - ni nama, ni deci, ni nastavnicima, pa ni institucijama’*“.

Među **dobrim primerima** u vezi sa suočavanjem sa kolektivnom traumom izdvaja se medijsko izveštavanje koje je na dostojanstven način prikazivalo skupove saučesća i paljenja sveća, litije, odlaganje kulturnih i sportskih manifestacija i slično. Prvih dana nakon ubistava, brojni naslovi upućivali su na to da „*Srbija tuguje*“ i da je „*Srbija u žalosti*“, što su svakako primereniji izrazi u odnosu na kolokvijalni „*Srbija zavijena u crno*“.

Neki od medija i sami su primetili da je fokus javnosti na ubistvima u Beogradu, te su preneli i izjave meštana sela Orašje: „Beogradski zločin je ‘mnogo glasni-je odjeknuo Srbijom’, priznaje, ali je to njemu ‘krajnje razumljivo’, budući da je prestonica – ‘država u državi’. (...) Kolektivnom traumom žitelja ova dva sela niko se organizovano ne bavi, sve iako uključuje trzaje tela pojedinih na svaki glasan zvuk, kao i očito neraspoloženje prema medijima, izraženo i tokom sahrana”.

DA LI SU U OVOJ MEDIJSKOJ OBJAVI PRUŽENE INFORMACIJE O RESURSIMA ZA POMOĆ UNUTAR ZAJEDNICE (PODRŠKA MENTALNOM ZDRAVLJU, PREVAZILAŽENJE TRAUME, PSIHOLOŠKA POMOĆ)?

Odgovor	br.	%
Da	253	3,25%
Ne	7538	96,75%
Ukupno	7791	

Tabela 7. Objavljivanje informacija o resursima za pomoć

Na prethodno navedeni podatak nadovezuju se poražavajućih gotovo 97% medijskih objava koje su propustile da pruže informacije o resursima za pomoć unutar zajednice, poput različitih vidova podrške mentalnom zdravlju i prevazilaženju traume.

U situacijama kada su mediji davali informacije o takvim vidovima resursa, često su to bile medijske objave isključivo posvećene razgovorima sa stručnjakinjama i stručnjacima koji su govorili o povratku dece u škole, kako razgovarati sa decom posle zločina, kako postupati sa decom iz OOŠ „Vladislav Ribnikar“, te kako reagovati na neprimerene reakcije maloletnika. Drugim rečima, mediji su propustili priliku da, primera radi, dostupne brojeve telefona za podršku mentalnom zdravlju, objavljuju i u okviru informativnih objava, već su to činili gotovo isključivo u objavama koje su tematski već bile posvećene ovom pitanju.

Važno je istaći i da su informacije o podršci bile davane samo tokom prvih nekoliko meseci od ubistava – poslednji medijski prilog koji ih je sadržao objavljen je početkom oktobra 2023. godine, u kontekstu izveštavanja o radu *Radne grupe za podršku mentalnom zdravlju i sigurnosti mladih* koju je formirala Vlada. U istom TV prilogu se poručuje: „Više od pet meseci kasnije, nastavnici, roditelji i učenici sve masovnije se obraćaju stručnjacima za pomoć”. Nažalost, i pored ove informacije, u narednim mesecima mediji nisu posvećivali prostor ovoj temi u kontekstu izveštavanja o majskim ubistvima.

DA LI SU OVOM OBJAVOM MEDIJI ODGOVORNO
PRISTUPILI TRAGANJU ZA UZROCIMA
MASOVNIH UBISTAVA?

Odgovor	br.	%
Da	726	45,23%
Ne	879	54,77%
Ukupno (važeci odgovori)	1605	100%
Nije primenljivo	6186	–
Ukupno	7791	–

Tabela 8. Odgovoran pristup traganju za uzrocima masovnih ubistava

Principi trauma - informisanog novinarstva upućuju na to da će celokupno društvo tražiti uzroke i odgovore na pitanje „zašto se ovo desilo?“, ali da mediji moraju tome da pristupe sa dužnom pažnjom.

Pod *neodgovornim pristupom* podrazumevaju se odgovori koji su instant, pojednostavljeni, banalizovani, ultimativni i svedeni na samo jedan uzrok, kao i nuđenje odgovora samo dan, dva nakon ubistava, te širenje dezinformacija i teorija zavere koji dodatno zbunjuju i utiču na traumatizaciju društva.

Pod *odgovornim pristupom* podrazumeva se nuđenje složenijih odgovora koji uzroke traže u više faktora – i na nivou ličnosti, kao i u društvenim okolnostima u kojima su te individue socijalizovane, zatim oslanjanje na relevantne izvore i jasno razlikovanje između činjenica i nagađanja (Kodeks novinara i novinarki Srbije, poglavlje I).

Analiza ukazuje na to da su mediji u nešto manje od polovine slučajeva postupili odgovorno, što ne ukazuje nužno na namerne propuste, već i na brojne nedoumice koje su imali ili na „iskliznuća“ koja nisu nužno bila namerna. Istovremeno, ovaj podatak ukazuje na opštu potrebu da principi trauma - informisanog novinarstva dospeju do svih redakcija kako se u situacijama sličnim ovoj takvi propusti ne bi ponovili.

U danima nakon ubistava, najviše pažnje posvećeno je ličnostima počilaca, njihovom odrastanju i odnosima sa porodicom i vršnjakinjama i vršnjacima (pogledati deo koji se tiče dostojanstva počilaca). Ovakav krajnje individualizovan i banalizovan pristup kulminirao je jednim od naslova: „*Najezda psihopata željnih krvi i 'slave'*“.

S druge strane, neki mediji su čineve masovnih ubica povezivali isključivo sa političkom situacijom, „*malignom agresijom, koja se brižljivo neguje godina-ma unazad*“.

Istovremeno, bilo je i pokušaja da se ubistva objasne natprirodnim silama (npr. naslov „*MAJ MESEC KOBAN?! Jeziv zločin u Teksasu se dogodio pre samo godinu dana: Masakri u školama najčešći u SAD, a Srbija danas zavijena u crno*“), kao i terorizmom (neki mediji preneli su izjavu: „*Noćasnji napad je bio teroristički, gde je SAJ imao zadatak da uhapsi ili neutrališe teroristu. Zlikovac je uhapšen i više svetlost belog dana videti neće. Iz zatvora izaći neće*“, bez kritičkog osvrta na pojam „terorizam“).

Principi trauma - informisanog pristupa u medijskom izveštavanju ukazuju na to da se na ovako specifične i osetljive događaje poput dva masovna ubistva u dva dana, koje su počinili vrlo mladi muškarci, od kojih je jedan maloletan, ne smeju nuditi niti samo individualizovani, niti samo društveni odgovori. Dodatno, oni nisu smeli biti nuđeni na dan ili neposredno nakon ubistava. U prvim satima ili danima gotovo nijedna relevantna činjenica ne može biti utvrđena. Zvanične istrage tek počinju, te svako ponuđeno „objašnjenje“ nužno je spekulativno. Kada mediji direktno, ili kroz izjave sagovornica i sagovornika, nude jednoznačne odgovore, time stvaraju privid jednostavnog objašnjenja za izuzetno složen fenomen i onemogućavaju istinsko suočavanje celokupnog društva.

Stoga se, među primerima dobre prakse izdvajaju mediji koji su analitički pristupili ovom problemu, u okviru kojih su novinarke i novinari javno naveli da odgovori nisu jednostavni i jednostruki, te koji su kao sagovornice i sagovornike imali stručne osobe koje su iz ugla svojih profesija nudili odgovore, uz napomene da oni nisu konačni i da su faktori koje treba uzeti u obzir brojni.

DA LI SU OVOM OBJAVOM MEDIJI PRUŽILI RELEVANTNE INFORMACIJE OD SAGOVORNIKA I SAGOVORNIKA?

Odgovor	br.	%
Da	3139	65,06%
Ne	1686	34,94%
Ukupno (važeci odgovori)	4825	100%
Nije primenljivo	2966	–
Ukupno	7791	–

Tabela 9. Relevantne informacije od sagovornika i sagovornika

Za pružanje odgovora na ovo pitanje istraživački tim rukovodio se analizom sadržaja izrečenog, a nije se bavio ličnošću/profilom osobe koja daje izjavu. Ovaj kriterijum je uveden zbog toga što u dobrom delu analiziranog perioda, a posebno u nedeljama nakon masovnih ubistava, o njima govore gotovo svi koji se pojavljuju u medijima, uključujući i osobe koje nisu stručne da komentarišu ovakve događaje, te koje su davale lična mišljenja i viđenja.

Stoga se *pod relevantnim izjavama sagovornika i sagovornika* podrazumevaju izjave koje odlikuju profesionalnost, odmerenost i odgovornost u pristupu, koje doprinose razumevanju događaja i njegovih posledica i ne sadrže neutemeljene spekulacije o mogućim uzrocima. Relevantnim se mogu smatrati i izjave osoba koje nemaju neposrednu stručnost ili saznanja o konkretnom događaju, ali su se o njemu oglasile ili su ih mediji pozvali da ga komentarišu, ukoliko su njihovi odgovori odmereni, empatični, jasno ograničeni na ono o čemu mogu kompetentno da govore i ne pretenduju da ponude objašnjenja za koja nemaju dovoljno osnova.

Pod *irelevantnim izjavama sagovornika i sagovornika* podrazumeva se sve suprotno – neodmerenost, davanje gotovih rešenja, nedostatak empatije, teorije zavere, tvrdnje bez dokaza, senzacionalističke izjave i slično. Tu takođe spadaju izjave kojima su osobe izašle izvan ili prekršile svoje nadležnosti.

Oko polovine medijskih objava o masovnim ubistvima u posmatranom periodu sadržalo je izjave sagovornika i sagovornika, a u okviru njih, većina izjava (oko dve trećine) pružala je informacije relevantne za javnost.

Ipak, kao što to pokazuju i neki drugi indikatori, najviše irelevantnih izjava objavljivano je u danima i nedeljama neposredno nakon masovnih ubistava, prilikom hiperprodukcije klikabilnih vesti. Stoga su se u tom prvom periodu u medijima često mogle čuti izjave različitih javnih ličnosti, uključujući i neretko prenošenje reči osoba sa estrade i/ili iz rijaliti programa, koje su mediji podsticali da daju svoje (nestručno) mišljenje o uzrocima, posledicama i mogućim odgovorima na masovna ubistva. Tom prilikom često su bez jasne argumentacije i bez trauma - informisanog pristupa, prenošeni strahovi ljudi i njihovi lični utisci, uz nuđenje instant rešenja (npr. zabrana video igrice i društvenih mreža). Istovremeno, na listi relevantnih izjava u periodu neposredno nakon zločina, našle su se brojne izjave saučešća od strane javnih ličnosti, kako domaćih, tako i stranih, kao i izjave iz zdravstvenih ustanova kojima se javnost obaveštavala o stanju povređenih (bez iznošenja medicinskih i drugih privatnih detalja).

Na spisku irelevantnih izjava našle su se i izjave nekih od javnih funkcionerki i funkcionera. Najistaknutiji primer jeste nastup tadašnjeg načelnika Policijske uprave za Grad Beograd koji je na konferenciji za medije na dan ubistva u Beogradu pokazao papir koji je pronađen u sobi maloletnog počinioca sa spiskom imena dece koje je, navodno, planirao da ubije. Shvativši težinu ovog postupka, neki od medija su ovu fotografiju zamaglili, dok su je drugi preneli jasnu i uvećanu. Ovaj primer ukazuje na značaj odgovornog postupanja sa informacijama koje mogu ugroziti privatnost i dostojanstvo dece i drugih osoba pogođenih traumatičnim događajem, kao i na potrebu da mediji, nezavisno od toga što je određena informacija predstavljena ili učinjena dostupnom iz zvaničnog izvora, procene opravdanost njenog daljeg objavljivanja i potencijalnu štetu koju može proizvesti.

Najčešće irelevantne izjave odnosile su se upravo na pitanja obrađena u ovoj analizi: o žrtvama i počiniocima, o uzrocima masovnih ubistava, uz senzacionalizam u pristupu i politizaciju. Irelevantne izjave dolazile su od kvazistručnjaka, javnih funkcionera, političarki i političara, a neretko i od poznanika i komšija žrtava ili počinitelaca, te takođe i iz anonimnih izvora.

Među sagovornicama i sagovornicima koji su nudili relevantne izjave najčešće se nalaze osobe koje se profesionalno bave temom mentalnog zdravlja, a u periodu tokom suđenja i advokaticе i advokati koji su radili na slučajevima.

DA LI SU OVOM OBJAVOM MEDIJI NASTOJALI DA IZBEGNU SENZACIONALIZAM U PRISTUPU TEMI?

Odgovor	br.	%
Da	4083	53,50%
Ne	3549	46,50%
Ukupno (važeci odgovori)	7632	100%
Nije primenljivo	159	–
Ukupno	7791	–

Tabela 10. Izbegavanje senzacionalizma u pristupu temi masovnih ubistava

Pod senzacionalističkim pristupom podrazumevaju se dramatični i senzacionalistički naslovi i izrazi, korišćenje šokantnih fotografija i drugih vizuelnih prikaza nasilja, detaljno opisivanje nasilja, stereotipno prikazivanje žrtava i počinilaca, ukazivanje na detalje koji nisu u interesu javnosti da ih zna (npr. garderoba majke počinioaca; opisi majke jedne od žrtava koja „nije mogla da stoji na nogama” i sl), zadiranje u privatnost u svrhe senzacije, davanje prostora irelevantnim sagovornicima/sagovornicima i slično.

Nije senzacionalistički ukoliko objava ukazuje na činjenice i kontekst, odmereno i kritički pristupa teškim temama, prikazuje bol porodica, ali na dostojanstven način, a ne sa namerom da se izazove potreba za detaljima ili intenzivna emocionalna reakcija publike.

Zabrinjavajuća činjenica da je senzacionalizam bio prisutan u gotovo svakoj drugoj analiziranoj objavi ukazuje na to da se mediji nisu u dovoljnoj meri trudili da izbegnu dramatizaciju, šokantnost i stereotipe u već krajnje osetljivoj društvenoj situaciji.

Sami termini kojima su opisivana masovna ubistva ukazuju na neprimeren i duboko traumatizujući pristup: „streljanje u monstroznom krvavom piru”, „sejanje smrti”, „krvoproliće”, „horor”, „pokolj”, „pucanje kao u video - igrici”, „krvavi pohod”, „sejanje smrti kalašnjikovim”, samo su neki od korišćenih izraza.

U danima neposredno nakon masovnih ubistava, na medijskim portalima, a posebno kada je reč o tabloidnim medijima, nastala je hiperprodukcija sadržaja. Primera radi, analizirani uzorak pokazuje da je na portalu Republika samo 3. maja 2023. godine objavljeno 155 objava na temu ubistva u OOŠ „Vladislav Ribnikar”.

U vezi sa ovim nalazom nužno je naglasiti i da je utvrđena statistički značajna razlika između tabloidnih i netabloidnih medija⁶ u nastojanju da se izbegne senzacionalistički pristup temi. Drugim rečima, tabloidni mediji su značajno ređe nastojali da izbegnu senzacionalizam u odnosu na netabloidne medije, što je uticalo i na nalaz koji se odnosi na ukupan uzorak.

DA LI SU OVOM OBJAVOM MEDIJI (KROZ SOPSTVENI SADRŽAJ ILI IZJAVE SAGOVORNIKA I SAGOVORNIKA) NASTOJALI DA POZOVU INSTITUCIJE NA ODGOVORNO POSTUPANJE / KRITIKOVALI NEODGOVORNO POSTUPANJE INSTITUCIJA?

Odgovor	br.	%
Da	1208	69,87%
Ne	521	30,13%
Ukupno (važeci odgovori)	1729	100%
Nije primenljivo	6062	–
Ukupno	7791	–

Tabela 11. Nastojanje medija da pozovu institucije na odgovorno postupanje / kritikovanje neodgovornog postupanja institucija

Vremenski odmak od događaja masovnih ubistava dao je istraživačkom timu mogućnost da se sa distance osvrne na postupanja različitih političkih i društvenih aktera i akterki u periodu nakon što su se ubistva desila. To je omogućilo uobličavanje potrebe da se ispita koliko su pomno mediji pristupili svojoj tzv. *watch dog* ulozi, odnosno pozivanju institucija na odgovorno postupanje i ukazivanje na propuste.

Pod *institucijama* se u ovoj analizi podrazumevaju ne samo najviši državni organi (pozicije premijera, predsednika, ministara i ministarki), već i direktor policije, osobe koje rukovode školama, nezavisne institucije (Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, Zaštitnik građana, Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti), prosvetni sindikati i sl. Istovremeno, pod *institucijama* se takođe podrazumevaju sami mediji koji su važan društveni faktor u izgradnji narativa nakon masovnih ubistava.

⁶ U skladu sa prethodno navedenom klasifikacijom medija, pod tabloidnim medijima u ovoj analizi smatraju se Blic, Informer, Kurir, Pink, Republika i Večernje novosti, dok su netabloidni BBC na srpskom, CINS, Danas, N1, RTS, Insajder, Javni servis, NIN i Vreme.

Ohrabruje činjenica da su mediji u značajnoj meri, odnosno u više od dve trećine slučajeva, ispunili svoju kontrolnu ulogu u zaštiti javnog interesa i pozivanju političkih i društvenih akterki i aktera na odgovorno postupanje u situaciji društvene krize uzrokovane masovnim ubistvima.

Izraženi primeri pozivanja na odgovornost dolazili su od pojedinih sagovornica i sagovornika, kao i od pojedinih redakcija u odnosu na kolegice i kolege iz drugih redakcija. Oni se odnose na pozivanje medija na odgovorno i nesenacionalističko izveštavanje i kritiku institucija u vezi sa slučajem objavljivanja spiska potencijalnih žrtava maloletnog počinioaca (pogledati odeljak koji se odnosi na izjave sagovornica i sagovornika). Takođe, ističu se i kritike institucija koje nisu prepoznale rizike i sprečile da dođe do masovnog ubistva u Duboni i Malom Orašju, zatim kritički pristup merama koje je Vlada usvojila, a koje su često ocenjivane kao brza i nedovoljna rešenja, fokusirana uglavnom na represivne mere i donete bez učešća multidisciplinarnog tima (iako jeste bilo pozitivnog izveštavanja o uspešnosti akcije predaje ilegalnog vatrenog oružja koju je pokrenulo Ministarstvo unutrašnjih poslova). U medijima se neretko mogla čuti i opšta kritika sistema obrazovanja i moralnih vrednosti u društvu, uz prateći zahtev za sistemskim rešenjima. Takođe, neki od medija su kritički izveštavali o naglom završetku školske godine i početku nove bez dovoljno priprema koje uvažavaju mogućnost traume i kod dece i kod nastavnog osoblja. Jedna od važnih medijskih tema bila je i uloga Anketnog odbora⁷, o kome su mediji izveštavali na različite načine, od toga da za istim „nema potrebe“, do toga da je „suspendovan samovoljom jednog čoveka“.

DA LI SU OVOM OBJAVOM MEDIJI ODGOVORNO PRISTUPILI IZVEŠTAVANJU SA SUĐENJA?

Odgovor	br.	%
Da	1055	52,75%
Ne	945	47,25%
Ukupno (važeći odgovori)	2000	100%
Nije primenljivo	5791	–
Ukupno	7791	–

Tabela 12. *Odgovoran pristup izveštavanju sa suđenja*

⁷ Anketni odbor je radno telo Narodne skupštine Republike Srbije uspostavljeno radi utvrđivanja činjenica i okolnosti koje su dovele do masovnih ubistava u osnovnoj školi „Vladislav Ribnikar“ i na teritoriji Smedereva i Mladenovca.

Pod odgovornim pristupom izveštavanju sa suđenja pre svega se podrazumeva objavljivanje onih informacija iz procesa koje su jasno namenjene javnosti – javne izjave stranaka u postupku, tok i faze sudskog postupka, informacije koje objavljuju kako funkcioniše pravosudni sistem i koje mogu doprineti razumevanju slučaja, informacije u vezi sa sistemskim propustima ili preporuke koje proizlaze iz postupka i mogu doprineti prevenciji sličnih događaja i slično. Neki od principa odgovornog medijskog izveštavanja sa suđenja vezuju se pre svega za balansiranje između prava javnosti da zna (npr. da li institucije postupaju i kako, da li postoji odgovornost i kakav je ishod postupka) i objavljivanja detalja koji jesu važni za tok postupka, ali ne i za javnost (npr. detalji iskaza, veštačenja ili privatni život učesnika i učesnika postupka). Uz to, nužno je držati se osnovnih principa očuvanja pretpostavke nevinosti i izbegavanja senzacionalizma.

Pod neodgovornim pristupom izveštavanju sa suđenja se podrazumeva iznošenje detaljnih iskaza žrtava i svedoka koji ih mogu ponovo retraumatizovati, kao i iskaza maloletnika i drugih osetljivih svedoka koji nisu u interesu javnosti, te objavljivanje informacija i iskaza koji su „curili“ iz istrage, zvaničnih dokumenata (npr. iz optužnice) i sa suđenja koja su bila zatvorena za javnost, uključujući i iskaz dečaka počinioca.

Kroz gotovo svaku drugu objavu mediji su propustili da izveštavaju odgovorno kada je reč o praćenju suđenja za masovna ubistva, kako kroz tekstualne, tako i kroz vizuelne sadržaje.

Mediji su se u periodu tokom suđenja utrkivali da saznaju i prenesu što više detalja, od toga ko je i šta govorio u sudnici, do toga ko je i šta obukao i kako se ponašao ispred sudnice (npr. „Miljana Kecmanović je kao i obično došla doterana u sud, čak sa loknama u kosi“). Etičko izveštavanje podrazumeva izbegavanje prenaplašavanja ponašanja optuženih, njihovog izgleda, gestova, reakcija. Stoga se najčešće neodgovorno izveštavanje sa suđenja odnosilo na povredu dostojanstva žrtava, svedokinja i svedoka i njihovih porodica. **Prenošeni su detalji svedočenja iz tužilaštva ili sudnice, čak i u situacijama kada su slučajevi bili zatvoreni za javnost.** Ovi detalji jesu relevantni za sudski postupak, ali ne i za širu javnost – npr. detalji sa mesta zločina (gde su deca ležala, ko je davao znakove života, kakvi su pogledi dece bili i slično), ali i informacije o tome kakve košmare imaju deca koja su preživela zločin u OOŠ „Vladislav Ribnikar“, kakve zdravstvene tegobe, kako su reagovala porodice kada su saznale za ubistva i slično. Neke od fotografija su takođe bile porazne, uključujući zumiranu fotografiju žene koju polivaju vodom.

Svakako najproblematičniji sadržaji odnose se na prenošenje iskaza maloletnog počinioca i nagađanja koja su usledila – da li govori istinu ili laž, da li pokazuje empatiju i prema kome (npr. „Ne pokazuje nikakve znake kajanja niti empatije za žrtve, iako je tokom saslušanja u postupku koji se vodi protiv njegovog oca rekao da mu je žao, ali je očigledno da nije bio iskren“).

Većina citiranih reči maloletnog počinioča označena je terminom „navodno“, ali to ne umanjuje posledice prenetih reči („Želeo sam da znam šta me čeka - **navodno** je, ... rekao istražiteljima učenik škole koji je u vreme zločina imao 13 godina. Za njega je najvažnije bilo pitanje da li ga čeka robija, dok za žrtve nije pokazao samilost“; „Bio sam odbačen, nisu mi to bili drugovi. Zbog toga sam to uradio - **navodno** je rekao najmlađi masovni ubica u Srbiji“; „Napravio sam spisak za odstrel. Na njemu je bilo preko 25 imena i shvatio sam da je to ipak previše, pa sam od njega odustao. Toga dana, kada sam došao u školu, odlučio sam da pucam redom - **navodno** je dečak ubica ispričao“...).

Upotreba termina „navodno“ predstavlja ogradu u pogledu potvrđenosti i autentičnosti prenetog iskaza, ali sama po sebi ne rešava problem njegovog objavljivanja niti načina na koji se on dalje interpretira. Posebno je problematično kada se na osnovu navodno izgovorenih reči izvode kategorički zaključci o motivima, kajanju, empatiji ili drugim unutrašnjim stanjima počinioča. U takvim slučajevima medij se formalno ograđuje od pouzdanosti prenetog iskaza, ali istovremeno na tom nepotvrđenom sadržaju gradi narativ i zaključke o počinioču, čime se granica između činjenica i novinarske interpretacije dodatno zamagluje.

DA LI SU OVOM OBJAVOM MEDIJI NASTOJALI DA IZBEGNU POLITIZACIJU MASOVNIH UBISTAVA?

Odgovor	br.	%
Da	1202	62,34%
Ne	726	37,66%
Ukupno (važeci odgovori)	1928	100%
Nije primenljivo	5863	–
Ukupno	7791	–

Tabela 13. Medijsko nastojanje da se izbegne politizacija masovnih ubistava

S obzirom na osetljivu političku situaciju u Srbiji i građanske proteste koji su bili direktno uzrokovani masovnim ubistvima i povećanom količinom nasilja u društvu, bilo je važno istražiti na koji način su mediji zadržali princip nepristrasnosti prilikom izveštavanja o masovnim ubistvima i posledičnim političkim dešavanjima.

Trauma - informisano novinarstvo ne zabranjuje političko izveštavanje i ne zauzima stav da politika treba da bude isključena iz izveštavanja o traumatičnim događajima. Naprotiv, odgovornost institucija, javnih funkcionerki i funkcionera i svih na pozicijama donošenja odluka često jeste *par excellence* pitanje od javnog interesa. Ono što trauma - informisano novinarstvo problematizuje jeste instrumentalizacija traume – kada se žrtve i tragedija koriste kao sredstvo za političku promociju ili obračun, umesto da fokus ostane na javnom interesu, odgovornosti i posledicama događaja.

Pod *politizacijom* se podrazumeva medijsko izveštavanje koje tragediju i njene posledice koristi prvenstveno za političku promociju ili međustranačke obračune, pri čemu se fokus sa žrtava, posledica događaja i pitanja od javnog interesa preusmerava na političke akterke i aktere i njihove interese. Politizacija se ne odnosi na samo prisustvo političara, političkih stavova ili kritike vlasti/opozicije u medijskom sadržaju, već na korišćenje masovnih ubistava, žrtava ili posledica tragedije kao sredstva političke mobilizacije, delegitimizacije protivnika ili ostvarivanja stranačko-političkih ciljeva bez odgovarajućeg konteksta i kritičke distance. To uključuje predstavljanje protesta koji su usledili nakon masovnih ubistava isključivo kao vida međupartijskog sukoba, zanemarujući njihovu društvenu i građansku dimenziju, kao i davanje nesrazmernog prostora političkim akterkama i akterima za samopromociju, na primer kroz izveštavanje o njihovim posetama sahranama, kada fokus nije na samom događaju već na političkoj promociji.

S druge strane, u okviru ovog istraživanja, *politizacijom nisu smatrani* medijski sadržaji koji kritički i utemeljeno preispituju institucionalnu odgovornost za masovna ubistva i događaje koji su usledili, te rad političkih akterki i aktera, bez obzira na to da li pripadaju vlasti ili opoziciji. Takođe, samo izveštavanje o prisustvu političarki i političara na sahranama nije ocenjivano kao politizacija, pod uslovom da njihovo prisustvo nije predstavljalo glavni fokus medijske objave.

U gotovo dve trećine objava, mediji jesu nastojali da izbegnu politizaciju i vodili su se principom nepristrasnog izveštavanja.

Ipak, u približno trećini analiziranih objava masovna ubistva i njihove posledice korišćeni su kao povod za političke obračune. U tim objavama tragedije su korišćene za napad na **opoziciju, strane državničke, a krajem 2024. godine i studentkinje i studente koji su učestvovali u blokadama univerziteta i protestima**. Takvi narativi nisu se pojavljivali isključivo kroz izjave sagovornika i sagovornika, već su neretko bili deo uređivačke politike i izražavani kroz autorske tekstove, komentare ili urednički intonirane objave. U ovu kategoriju, iako ređe, svrstane su i pojedine objave o Anketnom odboru, koji je u delu analiziranih medija predstavljen prvenstveno kao politički motivisana inicijativa usmerena protiv vlasti, umesto kao telo formirano radi utvrđivanja okolnosti i razmatranja sistemskih pitanja koja su otvorena nakon masovnih ubistava.

Najviše primera politizacije zabeleženo je u periodu protesta „Srbija protiv nasilja“, kada su masovna ubistva i društvene reakcije koje su usledile postali deo intenzivnog političkog i medijskog sukoba. U delu analiziranih medijskih sadržaja protesti i njihovi organizatori predstavljeni su kroz tvrdnje o političkoj instrumentalizaciji tragedije, uključujući ocene da se bol i nezadovoljstvo građana koriste za ostvarivanje političkih ciljeva: *„Dostojanstvena Srbija, ona koja deli bol sa ljudima koji su izgubili najmilije u masakru na Vračaru i u Mladenovcu, ostaće večeras kući. Ostaće kući jer zna da je u najmanju ruku nepristojno organizovati politički skup u danima bola i tuge. Ostaće kući jer ne pristaje da je šaka političara zlo-upotrebi i preko njih namakne koji bedni poen“*; *„Dok u senci ostaju ‘tehnički organizatori’ protesta - lideri stranaka sa liste ‘Srbija protiv nasilja’*. Njihovi motivi su jasni: od masovnih ubistava u Ribnikaru i mladenovačkim selima, kada su zlo-upotreбили osećanja građana i kanalisali ih u antivladine proteste, do izbora i uličnih meteža ovih dana - oni se svaki put nadaju da će sa skupa građana krenuti talas nasilja koji će srušiti aktuelnu vlast i njih dovesti u poziciju da upravljaju državom“.

S druge strane, **mediji su nekritički prenosili i izjave opozicionih političarki i političara kojima su se banalizovali i politizovali duboki društveni problemi:**

„Možda oni nisu spremni da ispune zahteve, ali mi jesmo. Dakle, mi smo spremni da ispunimo ove zahteve. Moram jasno da kažem, izvor ovih teških problema koje imamo je Srpska napredna stranka. Mi moramo da ih smenimo.“ – Na ovaj način su tragedija i njene društvene posledice uključivane u stranačko-političke narative bez dovoljne kritičke distance i kontekstualizacije.

Posebno osetljivo pitanje predstavlja korišćenje izjava roditelja i drugih članova porodica žrtava u politički polarizovanom medijskom kontekstu. Imajući u vidu njihovu izuzetnu ranjivost neposredno nakon traumatičnog događaja, trauma - informisani pristup zahteva poseban oprez prilikom pribavljanja, predstavljanja i naknadnog korišćenja njihovih izjava, uključujući razmatranje mogućnosti da takve izjave budu izdvojene iz prvobitnog konteksta ili naknadno korišćene u političke i predizborne svrhe. S druge strane, određeni mediji su upravo ovakve situacije iskoristili kako bi se govorilo o medijskim i stranačkim zloupotrebama ranjivosti.

DA LI SU OVOM OBJAVOM MEDIJI ODGOVORNO PRISTUPILI KULTURI SEĆANJA / MEMORIJALIZACIJI?

Odgovor	br.	%
Da	1080	72,39%
Ne	412	27,61%
Ukupno (važeci odgovori)	1492	100%
Nije primenljivo	6299	–
Ukupno	7791	–

Tabela 14. *Odgovoran pristup kulturi sećanja i memorijalizaciji*

S obzirom na to da je ova analiza obuhvatila vremenski period od godinu i po nakon masovnih ubistava, bilo je od važnosti ispratiti na koji način su mediji učestvovali u izgradnji kulture sećanja i memorijalizaciji, od prvih dana kada su se građanke i građani spontano okupljali na mestima zločina da izraze saučešće i bol, do prve godišnjice majskih događaja.

Odgovornim izveštavanjem o kulturi sećanja i memorijalizaciji smatra se kada mediji doprinose očuvanju dostojanstva žrtava, zajedničkom tugovanju i kolektivnom učenju iz ubistava. To podrazumeva prikazivanje memorijala, komemoracija i drugih oblika sećanja kao društveno važnih i inkluzivnih događaja, uvažavanje različitih oblika tugovanja i izražavanja poštovanja, bez omalovažavanja ili relativizacije, omogućavanje da glas žrtava, preživelih i njihovih porodica ostane u centru kulture sećanja, te kontekstualizaciju memorijalizacije kao prilike za promišljanje društvenih promena koje mogu doprineti prevenciji sličnih zločina.

Neodgovornim izveštavanjem o kulturi sećanja i memorijalizaciji smatraju se banalizacija i instrumentalizacija činova sećanja, senzacionalističko prikazivanje tuge i bola na memorijalnim događajima, preusmeravanje fokusa na međupartijske ili lične optužbe i slično.

U gotovo tri četvrtine objava mediji jesu odgovorno pristupili kulturi sećanja i memorijalizaciji, doprinoseći time vrednovanju praksi sećanja koje u centar stavljaju žrtve, njihove porodice i potrebu za društvenim učenjem nakon masovnih ubistava.

Kao primeri dobre prakse izdvajaju se medijske objave koje su doprinosile humanizaciji žrtava, predstavljajući ih kao celovite osobe, umesto da njihov identitet bude određen isključivo načinom na koji su izgubile život. Ove medijske objave su nastojale da doprinesu tome da se žrtve pamte po tome kakve su bile kao osobe, i to kroz prikaze njihovih vrlina, interesovanja, talenata... Na taj način mediji su doprinosili očuvanju sećanja na njihove živote i identitete, istovremeno pružajući javnosti okvir za razumevanje posledica masovnih ubistava. Istovremeno, kako istraživački tim uočava, ovakav pristup može sa sobom nositi i određene rizike. Ukoliko se sećanje na žrtve dominantno gradi kroz isticanje njihovih izuzetnih talenata, uspeha ili potencijala, može se nenamerno stvoriti utisak da su pojedini životi vredniji sećanja od drugih. Dostojanstvo žrtava ne proizlazi iz njihovih postignuća, već iz njihove inherentne ljudske vrednosti, zbog čega kultura sećanja treba da obuhvati i one čiji su životi bili sasvim obični, bez potrebe da budu opravdavani posebnim talentima ili uspesima.

Iako to ne možemo sa sigurnošću tvrditi, pretpostavljamo da su dobroj praksi u pogledu kulture sećanja doprinele i reči porodica žrtava iz OOS „Vladislav Ribnikar“ koje su se otvorenim pismom obratile upravo medijima, tri meseca nakon masovnih ubistava. Ovo pismo još jednom dokazuje koliko snažno medijsko izveštavanje može uticati na sve pogođene traumatičnim događajima i može se posmatrati kao svojevrsan apel za trauma-informisani pristup novinarstvu. Stoga smatramo važnim da ga u potpunosti prenesemo u okviru teksta ove analize.

Apel medijima od porodica ubijenih u OOŠ „Vladislav Ribnikar“, prvobitno objavljen na portalu Javni servis, 22.8.2023. godine:

Poštovani,

Mi, roditelji i najbliži članovi porodica ubijenih u OOŠ „Vladislav Ribnikar“ u Beogradu, se ovim putem obraćamo vama, glavnim i odgovornim urednicima televizija i drugih elektronskih i štampanih medija, sa molbom da promenite način na koji informišete javnost o tragediji koja je pogodila, ne samo nas, već i čitavo društvo. Ukratko, molimo vas da prestanete da nas dodatno razarate svojim izveštavanjem. Svakodnevnim objavljivanjem „senzacija“ ili „ekskluzivnih saznanja“ (koji su najčešće puni neistina ili poluistina), praćenih fotografijama maloletnog ubice, kao i sažaljivim objavama i nastupima pojedinih medijskih radnika, političara i drugih učesnika u javnom životu postiže se samo to da nas iznova traumatizujete, a u društvu hranite i gajite kult nasilja i zla. Kako se ovakva tragedija nikada više ne bi ponovila, deca i njihov čuvar – žrtve – su ti koje treba da pamt svaki građanin, a ne ubica koji je njihove živote ugasio.

Stoga vas, ne samo kao urednike, već prvenstveno kao ljude, građane i članove ovog ranjenog društva, molimo sledeće: Prvo, pokušajte da se stavite u naš položaj i da se zapitate da li je ova tragedija tema o kojoj treba da razmišljate isključivo kroz broj gledalaca, „šerova“, „klikova“ ili tiraže bazirane na onome ko je počinio masakr. Drugo, prestanite da objavljujete tekstove i priloge o ubici i njegovoj porodici, kao i izjave čija je svrha bilo kakav oblik relativizacije ili veličanja njegovog zločina. Treće, prestanite da objavljujete bilo kakve fotografije maloletnog ubice i učinite sve što je u vašoj moći da fotografije koje su trenutno dostupne na internet stranicama medijskih kuća u kojima obavljate ključne funkcije budu izbrisane. Takođe zahtevamo da se u bilo kom tekstu ili prilogu o žrtvama ne objavljuju fotografije počinioca zločina ili njegove porodice.

Shvatamo potrebu da pišete o dva nepojmljiva zločina. Zašto onda ne pišete i kroz prizmu tekstova o našoj deci, sa njihovim imenima i fotografijama, sa njihovim talentima, drugarstvima, sa aktivnostima kojih su prepuni njihovi prekratk životi? Zar tekstovi o njihovoj dobroti ljubavi, pameti, radosti, veri, mudrosti, odlučnosti i hrabrosti, neće biti čitani i da li je samo čitanost najvažnija ili je zaštita javnog interesa najvažnija? Zar je toliko teško napraviti portrete ubijenih u Beogradu, Duboni i Malom Orašju, izveštavati o stanju ranjenih, duboko traumatizovanih?

Snažno verujemo da su građani Srbije na strani dobra, a protiv zla, da ih zanimaju priče iz života ubijene dece, njihove dobre duše, vrednosti i talenti koje su razvijali; njihovog čuvara Dragana, koji je činio da se svako dete oseća posebno, njemu omiljeno i važno. Osećamo potrebu i odgovornost da vam prenesemo, kako se mi, roditelji čija su deca ubijena, osećamo svakoga dana, prolazeći pored kioska sa vašim novinama, prateći televizijske programe i društvene mreže. To je nanošenje svakoga dana, svakoga sata, svakoga trenu, iznova neopisivog bola. Time kao da se ubistva naše dece iznova događaju i suštinski nikada neće prestati, ako se nastavi ovakva izveštavanje. Tolika eksploatacija ovog zločina, sa fokusom na ubicu, njegovu porodicu, toliko poluistina i čistih laži, čine da se društvo potpuno isprazni od emocija i mogućnosti istinskog saosećanja, čime se ukidaju pretpostavke za bilo kakav oblik katarze i stvaranja prostora za ozdravljenje.

Konačno, pustite nas da u miru živimo naš bol i tugu i vodimo mukotrpnu bitku pred pravosudnim organima za istinu o smrti naših najvoljenijih; za istinu o smrti koja ih je bezočnim postupkom ubice stigla u školi, na mestu gde je Dragan radio, a naša deca se radovala, igrala i sticala znanja i veštine za uspešan život koji nikada neće imati. Naši životi, životi naših porodica i svih onih koji su voleli naše najmilije, zauvek su uništeni i verujemo da počinilac zločina i njegova porodica ne smeju dobiti niti jedno slovo podrške u javnim glasilima.

Nama naše najvoljenije niko i ništa na ovom svetu ne može da vrati. Međutim, vi, zahvaljujući odgovornim i za društvo jako značajnim funkcijama koje obavljate, svojim delovanjem možete da utičete na to da li će se masakri u OOŠ „Vladislav Ribnikar“ i u Malom Orašju i Duboni ikada ponoviti.

Poštujte naš bol i uslišite naše molbe, ne samo kao urednici ili zaposleni u nekoj kompaniji, već, pre svega, kao ljudi.

Unapred hvala.

S poštovanjem,

*Porodice Anđelković, Asović, Acimović, Božović,
Vlahović, Dukić, Kobiljski, Martinović, Negić i Čikić*

ANALIZA VIZUELNIH ELEMENATA U MEDIJSKIM OBJAVAMA O MASOVNIM UBISTVIMA IZ MAJA 2023. GODINE U BEOGRADU, DUBONI I MALOM ORAŠJU

Cilj i metodologija analize

Cilj analize vizuelnih elemenata u medijskim objavama o dva masovna ubistva iz maja 2023. godine je dvojak. S jedne strane bilo je važno da se utvrdi u kojoj meri i na koji način su mediji poštovali ili kršili odredbe Kodeksa novinara i novinarki Srbije u domenu etičkog izveštavanja putem vizuelnih sadržaja. Sa druge strane, poseban akcenat stavljen je na prepoznavanje ključnih dilema i nejasnoća sa kojima su se medijske radnice i radnici suočavali prilikom odlučivanja o objavljivanju fotografija, uključujući pitanja javnog interesa, zaštite dostojanstva žrtava, prava na privatnost, izbegavanja senzacionalizma i potencijalnog retraumatizovanja javnosti. Stoga se i sama analiza sastojala iz dva metodološka dela.

U prvom koraku je, prateći odredbe Kodeksa, analiziran fotografski i drugi vizuelni sadržaj iz štampanih medija i sa portala. Odabir medija pratio je odabir izvršen za opštu analizu medijskog izveštavanja čiji su nalazi predstavljeni iznad, te su uključene dnevne štampane novine Blic, Informer, Danas i Večernje novosti, zatim nedeljnici NIN i Vreme, kao i portali Kurir, Republika, BBC na srpskom jeziku i Javni servis.

Pregledano je između 500 i 600 fotografija i vizuala odabranih metodom namernog uzorkovanja na osnovu unapred definisanih kriterijuma. Analizirane su fotografije koje su bile dostupne kroz *press clipping* o masovnim ubistvima u periodu od 3. maja 2023. godine do 31. decembra 2024. godine, pri čemu su u uzorak uključeni samo meseci tokom kojih je zabeležen najveći intenzitet izveštavanja o tim događajima. Tako je u analizu ušao mesec maj 2023. godine, i to prvih 15 dana nakon ubistava, kada se izveštavalo o samim događajima, prvim reakcijama, hapšenjima i sahranama, kao i poslednji kvartal 2024. godine kada je medijski fokus bio na suđenjima za ova dva događaja. Uvidom u materijal ustanovljeno je da su vizuelni načini predstavljanja događaja nakon prvih 15 dana počeli da se ponavljaju, te da su mediji u ovom periodu bili najproduktivniji.

Ovakav pristup omogućio je analizu vizuelnog predstavljanja u periodima najveće medijske aktivnosti, te iako on ne obezbeđuje statističku reprezentativnost svih objavljenih fotografija, nudi dubinski analitički okvir za ispitivanje medijskog izveštavanja u trenucima kada je ono bilo najizraženije.

U okviru drugog metodološkog segmenta sprovedeni su polustruktuisani intervjui sa četiri fotografa, snimatelja i urednika fotografije koji dolaze iz različitih tipova redakcija, kako bi se stekao detaljniji uvid u prakse, perspektive i dileme profesionalaca koji su neposredno bili uključeni u medijsko izveštavanje o ovim slučajevima. Intervjui su realizovani sa fotografom i snimateljem Markom Drobniakovićem, fotografom Đorđem Kojadinovićem, snimateljem Slavenom Miljušom i fotografom i urednikom fotografije Vladislavom Mitićem. Četiri sagovornika iz novinskih agencija, štampanih medija i portala, od kojih neki imaju izraženiji tabloidni pristup, ciljano su odabrana kako bi se identifikovale sličnosti i razlike u pogledu ključnih profesionalnih i moralnih dilema i nejasnoća sa kojima su se medijski radnici suočavali prilikom odlučivanja o objavljivanju fotografija, posebno za situacije koje nisu eksplicitno obuhvaćene Kodeksom. Prateći princip trauma - informisanog novinarstva, deo intervjua se takođe odnosio i na uticaj ovih događaja na mentalno zdravlje medijskih radnika, kao i na zahteve njihovih redakcija prilikom praćenja navedenih događaja.

Vizuelni medijski sadržaj i Kodeks novinara i novinarki Srbije

U vremenskom periodu obuhvaćenim ovom analizom na snazi je bio Kodeks novinara Srbije usvojen 2006, a dopunjen 2013. godine. Već od januara 2025. godine na snagu je stupio novi Kodeks novinara i novinarki Srbije. Većina odredbi koje su uzete u razmatranje za ovu analizu bile su sastavni deo starog Kodeksa, ali su takođe korišćene i odredbe iz novog Kodeksa, a posebno one koje se odnose na poglavlje koje se tiče očuvanja dostojanstva ličnosti, što je od izuzetne važnosti za izveštavanje o traumatičnim događajima poput masovnih ubistava. Drugim rečima, uvažena je činjenica da neke odredbe na koje se ovaj dokument poziva nisu bile aktuelne u momentu izveštavanja, ali su ipak korišćene za analizu u svrhe potpunijeg analitičkog osvrta na medijsko izveštavanje kroz prizmu ažuriranih etičkih standarda.

U nastavku donosimo pregled odredbi Kodeksa novinara i novinarki Srbije koje se eksplicitno odnose na vizuelni medijski sadržaj.

POGLAVLJE III – ODGOVORNOST NOVINARA/NOVINARKI

Tačka 4. Urednici/urednice su odgovorni/odgovorne za celokupni sadržaj medija.

- a) Sadržaj medija obuhvata tekstove, fotografije, audio i video zapise, karikature, kao i oglase, dodatke i komentare čitalaca, uključujući i sve sadržaje i komentare na zvaničnim nalogima medija na društvenim mrežama.

POGLAVLJE V – POŠTOVANJE DOSTOJANSTVA

Tačka 4. Novinari/novinarke ne smeju da zloupotrebe emocije drugih ljudi, njihovo neznanje ili nedovoljnu sposobnost rasuđivanja.

- Novinari/novinarke moraju da imaju u vidu da sagovornici nisu uvek svesni moći medija i posledica koje njihove izjave mogu da imaju po njih lično, kao i po ljude o kojima govore.
- U izveštavanju o događajima koji uključuju lični bol i šok, novinari/novinarke uzimaju izjave samo kad za to postoji javni interes i u tim slučajevima svoja pitanja prilagođavaju tako da odražavaju duh saosećanja i diskrecije.
- Fotoreporter/fotoreporterke i snimatelji/snimateljke dužni/dužne su da se prilikom fotografisanja i snimanja žrtava nesreća i zločina ophode sa obzirom i saosećanjem.

POGLAVLJE VI – POŠTOVANJE I ZAŠTITA PRIVATNOSTI

Tačka 1. Novinari/novinarke poštuju privatnost ljudi o kojima pišu.

- Prilikom izveštavanja o nesrećama i krivičnim delima nije dozvoljeno objavljivanje imena i fotografija žrtava ili počilaca koje ih jasno identifikuju. Nije dozvoljeno ni objavljivanje bilo kakvih podataka koji bi indirektno mogli da otkriju identitet bilo žrtava, bilo počilaca, pre nego što nadležni organ to zvanično saopšti.
- Čak i ukoliko nadležni državni organi objave podatke koji spadaju u domen privatnosti počilaca ili žrtava, mediji tu informaciju ne smeju da prenose. Greška ili loša komunikacijska praksa državnih organa ne podrazumeva dozvolu za kršenje Kodeksa novinara i novinarki Srbije.
- Privatni podaci i zapisi, uključujući i privatne fotografije, video i druge zapise objavljene na društvenoj mreži ili drugoj platformi, moguće je objavljivati samo uz prethodnu saglasnost te osobe ili njenih zastupnika, osim u slučajevima kada javni interes preteže nad pravom na privatnost ili kada ih je ta osoba namenila javnosti.
- Ako se u okviru privatnih podataka i zapisa jedne osobe pominju ili naznače privatni podaci ili zapisi drugih osoba (na primer, tagovi na društvenim mrežama) mediji su dužni da sakriju njihov identitet, osim u slučaju da i za to postoji javni interes, koji preteže nad pravom na privatnost.

Tačka 3. Novinari/novinarke su obavezni da osiguraju da dete ne bude ugroženo ili izloženo riziku zbog objavljivanja njegovog imena, fotografije ili snimka sa njegovim likom, mestom stanovanja, zajednicom u kojoj živi ili prepoznatljivom okolinom.

- Informacije dobijene od policije, zdravstvenih, obrazovnih, socijalnih ustanova ili zaposlenih u njima, a koje direktno ili indirektno upućuju na identitet maloletnika/maloletnica, ne smeju da budu objavljene.

POGLAVLJE VII – KORIŠĆENJE ČASNIH SREDSTAVA

Tačka 1. U prikupljanju podataka, fotografija, dokumenata, zvučnih i video zapisa i njihovom objavljivanju novinari/novinarke moraju da koriste samo časna sredstva.

- Novinari/novinarke i urednici/urednice ne smeju da objavljuju materijale pribavljene uz pomoć skrivenih kamera, prislušnih uređaja, odnosno neovlašćenim prisluškivanjem ili snimanjem, izuzev kada se time štiti javni interes, npr. objavljivanje informacija o ugroženosti života i zdravlja stanovništva, korupciji, zloupotrebi položaja i slično. Ovakav izuzetak primenjuje se u skladu sa pravilima koja propisuje ovaj Kodeks.
- Novinari/novinarke ne treba da nastave sa postavljanjem pitanja, telefoniranjem, fotografisanjem ili snimanjem privatnog lica pošto su zamoljeni/zamoljene da odustanu.

POGLAVLJE IX – POŠTOVANJE AUTORSTVA

Sve odredbe ovog poglavlja odnose se i na fotografije i druge vizuelne sadržaje.

Pored pomenutih, važno je istaći još neke odredbe Kodeksa koje su relevantne za medijsko izveštavanje o događajima obuhvaćenim ovom analizom.

POGLAVLJE V – POŠTOVANJE DOSTOJANSTVA

Tačka 2. Novinari/novinarke su dužni/dužne da poštuju i štite prava i dostojanstvo dece, žrtava zločina, osoba sa invaliditetom i drugih osetljivih grupa.

- Maloletnici/maloletnice se, po pravilu, mogu intervjuisati jedino u prisustvu ili uz saglasnost roditelja, odnosno staratelja.

Tačka 5. Novinari/novinarke ne izveštavaju sa sahrana, osim u slučaju visoko pozicioniranih javnih ličnosti.

Tačka 6. Novinari/novinarke ne smeju da podstiču strahove ili neutemeljene nade javnosti.

POGLAVLJE III – ODGOVORNOST NOVINARA/NOVINARKI

Tačka 5. Novinari/novinarke su dužni/dužne da poštuju pravo pretpostavke nevinosti i ne smeju nikoga proglasiti krivim do izricanja pravosnažne sudske presude.

- Novinari/novinarke i urednici/urednice su dužni da poštuju pravo pretpostavke nevinosti i da štite privatnost i identitet osumnjičenih ili počinilaca, čak i u slučaju priznanja krivice, osim u slučajevima gde preovlađuje javni interes.
- Ukoliko žrtva nekog krivičnog dela pristane na razgovor, novinari/novinarke ne smeju da, na osnovu tog razgovora, otkriju identitet žrtve ili eventualnog počinioaca/počiniteljke. (...)
- Novinari/novinarke ne smeju da retraumatizuju žrtve (sekundarna viktimizacija) iznošenjem detalja koji ih dodatno povređuju.

Nalazi analize

S obzirom na visoku medijsku pažnju i produkciju medijskog sadržaja o dva masovna ubistva, analiza fotografija i vizuelnih materijala zahtevala je metodološku organizaciju, kako za samu analizu, tako i za predstavljanje njenih nalaza.

U nastavku su tematske celine koje su uzete u obzir za analizu, i prema kojima su prikazani i ključni nalazi, delovi iz intervjuva i analitički osvrti.

Tematske celine

1. TEMATSKA CELINA „LJUDI“

1.1. K.K. i članovi i članice njegove uže porodice

1.2. Uroš Blažić i članovi i članice njegove uže porodice

1.3. Žrtve i njihove porodice

2. TEMATSKA CELINA „DOGAĐAJI I MESTA“

2.1. Mesta zločina i mesta žalovanja

2.2. Hapšenja

2.3. Sahrane

2.4. Suđenja

3. TEMATSKA CELINA „KONTEKSTUALIZACIJA MASOVNIH UBISTAVA“

4. ZAHTEVI REDAKCIJA I BRIGA O MENTALNOM ZDRAVLJU MEDIJSKIH RADNICA I RADNIKA

5. SAVETI ZA BUDUĆNOST

1. TEMATSKA CELINA „LJUDI“

1.1. K.K. i članovi i članice njegove uže porodice

Pojedini mediji su u početku objavili jasnu fotografiju lica K.K., ali je ubrzo ona zamenjena fotografijama koje su zamagljene ili preko kojih je crna traka preko očiju. Dodatno, mediji su neretko objavljivali fotografije počinioca koje nisu bile potpisane i nije im moguće otkriti izvor.

Primeru radi, prema rečima jednog od intervjuisanih fotografa, fotografiju maloletnog K.K. je redakcija „dobila“ i odlučila da objavi, nakon čega su je i drugi mediji preuzeli. Fotografije oca i majke K.K objavljivane su i sa i bez zaštite identiteta. Jedan medij objavio je sliku ulaznih vrata stana u kome je živio K.K. sa porodicom i maloletnom sestrom, što je protivno principima Kodeksa.

„Ne znam tačno kako da se postavim prema tom detetu koje je napravilo masakr, ali svakako mu ne bih objavljivao identitet u medijima. Moj je lični utisak da su takve fotografije vređale porodice preminule dece.“

„Meni nije u redu objaviti sliku maloletnog počinioca, ali svašta se radi da se podigne čitanost.“

Kada je u pitanju objavljivanje lica maloletnog počinioca, svi sagovornici su se složili da ono nije bilo primereno i da bi u budućnosti to trebalo izbegavati. Isto važi i za fotografije njihovih nekretnina, jer se na taj način ugrožavaju ostali članovi i članice porodica. Fotografije roditelja nisu bile u suprotnosti sa Kodeksom novinara, ali je intenzitet objavljivanja fotografija počinioca i njegovih roditelja u prvim danima nakon događaja stavio fokus celog događaja na tu porodicu.

1.2. Uroš Blažić i članovi i članice njegove uže porodice

Mediji su objavili veći broj privatnih fotografija Uroša Blažića, kao i fotografije njegovog oca i njihove kuće. Pravila i principi koji se na ovo odnose, navedeni su u prethodnom delu.

„Ako je punoletan, možda je ok. Maloletnog sigurno ne. Izvinjavam se, nije u redu, pošto on nije osuđeni zločinac, on je tek u procesu.“

„Možda su mediji malo oprezniji kada su u pitanju roditelji K.K. a manje ka roditeljima Uroša Blažića jer oni možda dolaze iz manje sredine. Postoji razlika u tome kako se percipiraju roditelji iz ove dve sredine, čini mi se da je to zbog socijalnog staleža, ali nisam najsigurniji. Mislim da se drugi zločin stavlja u drugi plan i daje mu se manje značaja.“

Objavljivanje fotografije punoletnog počinioca nije protiv novinarskih standarda, ali uz uslov poštovanja pretpostavke nevinosti, kao i dobijanja saglasnosti autora fotografija i lica koja se na njima nalaze, što je za mnoge medijske objave bilo upitno.

1.3. Žrtve i njihove porodice

Mediji su u periodu nakon samih događaja objavljivali fotografije maloletnih žrtava čija su lica bila zaštićena zamagljivanjem. Ipak, u kasnijim medijskim objavama njihov identitet nije uvek skrivan, na šta su najviše uticale prakse fotografisanja portreta žrtava postavljenih na školi i odluka roditelja žrtava da donesu fotografije svoje dece na početak suđenja. Primećeno je da su mediji često bili u nedoumici oko objavljivanja fotografija maloletnih žrtava, dok su identiteti punoletnih žrtava objavljivani bez zaštite.

Na pitanje da li je bilo u redu objaviti fotografije maloletnih žrtava, sagovornici su uglavnom bili saglasni da je odgovor negativan, ali su naglasili da je pitanje krajnje osetljivo jer ni obrada fotografija u vidu zamagljivanja lica nije idealno rešenje. Kako to navodi jedan od intervjuisanih:

„ Ne, a da nisu zamagljene. A, opet, ako ih zamagliš, to može biti bilo ko.“

S druge strane, većina se slaže da su fotografije žrtava važne u kontekstu kulture sećanja i memorijalizacije:

„ Nisam siguran. U normalnom obrascu novinarstva i okolnostima, te bi se stvari radile postupno i metodično. To se radi u tri čina. Prvi je neposredno po događaju, jedan do pet dana posle, ja ih ne bih objavio. Mesec, dva, šest meseci posle ja bi ih objavio, zato što me zanima ko su bila ta deca koja su poginula. To me zanima mnogo više nego bilo šta drugo. Voleo bih da znam više o toj deci, ko su bila, šta su radila i kako su provodila vreme, u smislu memorijalizacije. U trećoj fazi kada je dosta vremena prošlo i sva nada izgubljena, onda me zanima šta se dešava, i to ja sada radim.“

Ova izjava predstavlja dobar primer prakse koja bi se mogla primenjivati u sličnim situacijama: u početnoj fazi izveštavanja neposredno nakon događaja, lica maloletnih žrtava ne bi trebalo objavljivati, dok bi njihovo naknadno objavljivanje, u kontekstu sećanja na žrtve, moglo biti dopušteno uz saglasnost porodice. U svakom slučaju, lica maloletnih žrtava ne smeju se objavljivati bez prethodne saglasnosti roditelja ili staratelja.

Spisak K.K. koji je pokazao policijski zvaničnik

Na konferenciji za novinare posle ubistva u školi „Vladislav Ribnikar“ policijski zvaničnik pokazao je fotografiju spiska dece koje je K.K. planirao da ubije, kao i njegove beleške o planu izvršenja tog dela.

Pojedini mediji objavili su krupne snimke spiska, što je u suprotnosti sa medijskim normama jer nije u interesu javnosti i krajnje je uznemirujuće za decu koja su se nalazila na spisku i njihove porodice. U kasnijim objavama, imena dece na fotografiji spiska su zamagljena, ali je na internet portalima i dalje moguće pronaći integralan spisak. Sa tezom da je objavljivanje spiska i plana K.K. bilo pogrešno i da predstavlja kršenje Kodeksa novinara i novinarki Srbije, saglasni su i svi intervjuisani.

„Nije u redu, naravno. Na terenu ti reaguješ na takve stvari, slikajući preventivno, ali to ne znači da moraš da ih objaviš. Možda je to moglo da se slika široko, tako da se ne vidi spisak dece.“

Pored toga što je samo pokazivanje spiska od strane policijskog zvaničnika na konferenciji za medije maja 2023. godine izazvalo burne reakcije javnosti, mediji su objavljivanjem ovog dokumenta doprineli traumatizaciji svih koji su se nalazili na tom spisku i njihovih bližnjih.

2. TEMATSKA CELINA „DOGAĐAJI I MESTA“

2.1. Mesta zločina i mesta žalovanja

U ovu kategoriju spadaju fotografije policije i hitne pomoći ispred škole „Vladislav Ribnikar“, dece koja izlaze iz škole, kao i reakcije roditelja i građanki i građana okupljenih na mestu zločina. Većina analiziranih fotografija nastalih tokom uviđaja bila je u skladu sa principima Kodeksa novinara i novinarki, najviše zbog toga što je mesto događaja bilo obezbeđeno policijom. Nekoliko fotografa snimilo je iz daljine iznošenje tela iz škole, jedan medij je to i objavio. Fotografisanje tela postoji u fotoreporterskoj praksi i Kodeks ne navodi strogu zabranu.

„Najveća dilema je bila šta uraditi sa slikama iznošenja tela. Ja sam otišao kod urednika i konsultovao se sa njim, i obojica smo zaključili da nećemo da idemo toliko daleko.“

Međutim, odredbe Kodeksa su kršene objavljivanjem slika maloletnih lica koja su plakala ispred škole, a to je ujedno bila i dilema fotografa i snimatelja, koji su tokom intervjua uglavnom smatrali da nije u redu objavljivati fotografije maloletnika, ili makar ne bez zamagljivanja lica.

„Dileme da li nešto da slikam imam stalno. Recimo, po pravilu ne slikam maloletna lica. To sam radio na početku svoje karijere i bilo mi je gadno. To sam radio u ratu i shvatio sam brzo da to ne želim da radim. Ja zapravo nemam ni pravo da slikam maloletna lica sve dok ne tražim dozvolu od njihovih roditelja. Maloletnike jednostavno izostavljam. Mogu da imam neki 'total' u kome je neko maloletno lice, ali to neće biti vezano za Ribnikar, Dubonu i Malo Orašje.“

Fotografi su u intervjuima naveli da se atmosfera ispred škole ipak morala prikazati i većinom se složili da je bilo u redu slikati policijska vozila i delove uviđaja koji nisu eksplicitni, polaganje cveća i paljenje sveća, sve dok se ne narušava dostojanstvo, ali da bi trebalo izbegavati krupne kadrove. Posebno je navedeno i koliko se fotografija pravi na takvom događaju jer je intenzivan rad velikog broja fotografa uznemiravao ljude koji su žalovali.

U slučaju Dubone i Malog Orašja, mediji su uglavnom objavljivali slike uviđaja. Na nekim fotografijama prikazana je mrlja od krvi. U intervjuima fotografi i snimatelji nisu naveli da im je to naročito problematično i da se time ukazuje da se na tom mestu desilo nešto strašno.

” U Duboni su se svi ponašali relativno primereno. Ljudi su zbog svega bili šokirani, pa su se ponašali možda i dosta konzervativno. Možda je bilo malo lešinarenja kada su nas pustili da pridemo samom mestu. Tu je bilo tragova zgrušane krvi, ali ne mogu da tvrdim da li je neko sad baš zumirao neke detalje, ja ih se ni ne sećam. Meni krvava mrlja i nije tako strašna stvar, jer ti ne ugrožavaš nikoga, a pokazuješ neku atmosferu. Ono što je moglo da se slika nije mi bilo neprimereno, svesno sam samo išao na to da ne uznemiravam ljude, da ih ne retraumatizujem.”

Mesta zločina

Analiza vizuelnih elemenata u medijskim izveštajima ukazuje na različite profesionalne i etičke obrasce u pristupu mestima masovnih zločina. U slučaju škole „Vladislav Ribnikar“, pristup mestu zločina bio je strogo ograničen, što je u skladu sa profesionalnim standardima i poštovanjem forenzičkih procedura. Uprkos tome, jedan medij je objavio fotografiju navodne rupe od metaka u unutrašnjosti škole. Jedan od intervjuisanih fotografa, koji inače u svom profesionalnom radu fotografiše pomenutu školu, tvrdi da ta fotografija nije autentična jer se zločin nije dogodio na toj lokaciji unutar škole. U ovom slučaju, Kodeks novinara i novinarki Srbije prekršen je pre svega zbog objavljivanja netačne i obmanjujuće informacije, čime je javnosti predstavljen lažan vizuelni dokaz koji je sugerisao neposredan trag zločina tamo gde ga nije bilo.

” Krvave tragove ne, ali recimo rupu od metka na staklu ili tako nešto da, jer to pokazuje da se nešto tu desilo. Mi ustvari ne smemo da imamo išta iz škole. Šta mi novinari imamo da tražimo tamo, u toku je neka forenzika. I uostalom meni nije bio dozvoljen prilaz bilo čemu.”

” Ovu krv iz Dubone sam i ja slikao. Nisam to slikao za foto, a za TV sam pustio jedan kadar ovoga jer sam znao da imam dosta druge atmosfere. Imao sam lajv i u njemu 6 sekundi neke krvi ali ne blizu. Onaj deo ispred škole gde su deca sedela i pila neke napitke, tu bilo je dosta krvi, jedna haotična slika, to mi se činilo da je već previše. Meni to ni ne treba, niti bi mi pustili na mrežu. Ljudi su masovno pohrlili da to slikaju, naravno, jer je takav novinarski instinkt. U manjoj meri, slika krvi nije naročit problem jer pokazuje da se tu nešto stravično desilo. Dakle kompromis je pokazati da se nešto desilo, ali ne suviše ekstremno, da ne uznemiri ljude, prvenstveno one koji su to sve preživeli.“

Navedeni citati se odnose na lične utiske intervjuisanih kroz koje se mogu uočiti dileme sa kojima se suočavaju. S jedne strane, medijima je važno da publiци prenesu autentičnost dešavanja sa terena, dok s druge strane, mesta zločina otvaraju profesionalne i moralne dileme oko kojih često nema konsenzusa među redakcijama, pa čak ni među pojedincima na terenu. Da li je to rupa od metka u zidu, ili krv snimljena izdaleka, ovi citati upravo upućuju na lična promišljanja sa terena koja nastoje da izbegnu kršenje Kodeksa i narušavanje dostojanstva žrtava, ali istovremeno dokazuju profesionalnu potrebu da se dokumentuje događaj i javnosti prenese jedan segment sa mesta zločina za koji se procenjuje da dobro opisuje težinu dešavanja, ali nije duboko traumatizujuć.

Ipak, u selima u kojima su se zločini dogodili, zabeležen je manje uzdržan pristup. Objavljivane su, između ostalog, fotografije vidljivih tragova krvi na mestima zločina, kao i brojni vizuelni sadržaji povezani sa počiniocem i njegovim ocem. Ovakva razlika - izostanak iste mere uzdržanosti i profesionalne distance koja je, makar formalno, primenjena u slučaju škole u glavnom gradu i, s druge strane, eksplicitno prikazivanje tragova nasilja u ruralnoj sredini - otvara pitanje neujednačene primene profesionalnih i etičkih standarda i ukazuje da kriterijumi koji se odnose na dostojanstvo žrtava i njihovih porodica, izbegavanje dodatnog uznemiravanja i odgovorno prikazivanje posledica nasilja nisu primenjivani sa jednakom doslednošću u različitim sredinama. Iako sama analiza ne omogućava zaključivanje o razlozima za takvu razliku, ona ukazuje na potrebu da se etički standardi primenjuju jednako, nezavisno od mesta događaja i karakteristika zajednice o kojoj se izveštava.

2.2. Hapšenje

Mediji su objavljivali fotografije nastale tokom hapšenja maloletnog K.K. čije je lice bilo sakriveno jaknom.

Tokom hapšenja Uroša Blažića njegovo lice nije bilo prikrieno, te su mediji mogli da ga fotografišu bez zaštite identiteta. Tada su nastale i fotografije na kojima je prikazan u policijskom vozilu. Razlike su zabeležene i u načinu vizuelnog predstavljanja uhapšenih očeva počilaca. Na pojedinim analiziranim fotografijama lice oca maloletnog počinioca bilo je prikrieno zamagljivanjem ili crnom trakom, dok lice oca Uroša Blažića nije bilo prikrieno ni na jednoj od analiziranih fotografija. Ovi nalazi ukazuju na neujednačenu primenu prakse zaštite identiteta u analiziranom medijskom sadržaju.

U okviru fotoreporterskog posla, zaticanje novinara i fotoreportera na mestu događaja u trenutku hapšenja nije izuzetak, već uobičajena profesionalna situacija, naročito kada je reč o događajima od visokog javnog interesa. Hapšenja se često odvijaju u javnom prostoru i pred kamerama, te je dokumentovanje takvih trenutaka sastavni deo novinarske i fotoreporterske prakse. U tom smislu, fotografisanje ili snimanje hapšenja ne može se samo po sebi smatrati kršenjem profesionalnih ili etičkih standarda, jer predstavlja legitiman vid beleženja stvarnosti u realnom vremenu.

Međutim, ključna etička pitanja u ovakvim situacijama ne tiču se samog čina fotografisanja, već načina na koji su vizuelni sadržaji kasnije predstavljeni javnosti. Posebna odgovornost leži u kontekstualizaciji fotografija, naročito kroz tekstove koji se objavljuju ispod fotografije, naslove, potpise i druge tekstualne elemente medijskih objava. Problem nastaje kada se vizuelni materijal koristi tako da se osobama koje su prikazane u trenutku hapšenja pripisuje krivica, iako njihova odgovornost u tom trenutku nije pravosnažno utvrđena. Takva praksa može dovesti do povrede pretpostavke nevinosti i predstavlja potencijalno kršenje odredbi Kodeksa novinara i novinarki Srbije.

2.3. Sahrane

Sahrane su fotografisane i u krupnim i u širokim kadrovima. Analiza je pokazala da su se mediji ponašali manje uzdržano na sahranama u Duboni i Malom Orašju, dok su u slučaju Ribnikara bili oprezniji i obzirniji, odnosno u manjem obimu su fotografisali krupne kadrove i lica ožalošćenih.

U profesionalnom novinarstvu i fotoreportaži, sahrane se prepoznaju kao izuzetno osetljivi događaji, ali ne i kao automatski zabranjeni za izveštavanje. Opšteprihvaćen standard podrazumeva da je fotografisanje sahrana prihvatljivo ukoliko se zadrži na širokim kadrovima, koji dokumentuju događaj od javnog značaja kao vid kolektivnog čina žalosti zajednice, bez zadiranja u ličnu patnju pojedinaca. Nasuprot tome, krupni planovi ožalošćenih članova porodice, izraženih emocija i trenutaka intenzivnog bola smatraju se etičkom granicom, jer retko doprinose razumevanju događaja, a istovremeno nose visok rizik od povrede dostojanstva, privatnosti i retraumatizacije.

” Kada su krenule sahrane, angažovao me je francuski novinar njihovog čuvenog nedeljnika, jer je otac jednog deteta živeo u Francuskoj. Prvo smo išli na sahranu i ja sam došao do jednog mesta za koje sam procenio da je prikladno, jer nije bilo fotografisanja pokopa, a on je insistirao da pridem bliže i pokušam da slikam sam pokop. Posle toga, pošto sam mu bio i vozač, terao me je da pratimo kolima te ljude da bi ih on pitao za intervju. Na kraju ih je presreo na izlasku iz restorana, odahnuo sam. Bio sam iznenađen jer sam mislio da smo mi ti koji pomeramo te granice neprimerenog ponašanja u novinarstvu, a onda dođe neko iz Francuske i ponaša se mnogo gore od nas. Članak nije izašao. I u Lisabonu gde se skoro dogodila nesreća sa žičarom, mediji su slikali sve, ko je koliko mogao da priđe, sve je takođe bilo jako potresno. Čini mi se da se svi ponašaju isto.”

Svedočenje intervjuiраних fotoreportera dodatno osvetljava složenost donošenja odluka na terenu i pritiske kojima su novinari i fotoreporteri izloženi tokom izveštavanja sa sahrana. Njihovo iskustvo ukazuje da zahtevi za približavanje samom činu sahrane, insistiranje na krupnijim kadrovima ili pokušaji da se ožalošćeni neposredno nakon obreda kontaktiraju radi intervjua često dolaze spolja, a ne nužno iz profesionalne procene samog fotoreportera. Time se odgovornost za eventualno pomeranje etičkih granica ne može posmatrati isključivo kao individualna odluka reportera, već kao deo šire uredničke i medijske dinamike. Iako profesionalni standardi formalno važe jednako, njihova primena u praksi ostaje podložna situacionim pritiscima i procenama, što potvrđuje da dileme u vezi sa fotografisanjem sahrana nisu izuzetak, već jedno od najosetljivijih i najspornijih polja fotoreporterskog rada.

2.4. Suđenja

Mediji su izveštavali o oba suđenja. Sa suđenja za slučaj ubistva u školi u Beogradu fotografisani su roditelji koji su doneli slike svoje dece koja su ubijena u masovnoj pucnjava. Neki mediji su zamaglili lica na fotografijama. Ovo pokazuje da su redakcije, iako je prošlo više meseci od samog ubistva, još uvek bile u dilemi kako da se postave prema objavljivanju lica maloletnih žrtava. Fotografisani su takođe susreti i zagrljaji roditelja. Intervjuisani fotografi složili su se da je to prihvatljivo, ako se ne slika senzacionalistički.

” Ove slike gde oni stoje sa slikama su okej. Meni su te reakcije roditelja sa suđenja u redu. Ovo mi ne bode oči i nije mi degutantno. Na javni deo suđenja ljudi su došli spremni da će biti slikani, što je meni u ovoj situaciji važno.”

” To se radi inače. Mora da se isprati dešavanje. Recimo, nije u redu ova gde majka plače. Recimo da je u redu, ali dostojanstveno, a ne senzacionalistički.”

Jedan medij pratio je i objavio fotografije majke K.K uz navode o tome kako se oblači za suđenje. Sem toga što smatraju da za tako nešto ne postoji interes javnosti, intervjuisani su takvu praksu okarakterisali kao neprimerenu i kao nepotrebno skretanje pažnje sa sudskog procesa za počinjen zločin.

”Kakve to ima veze sa celim slučajem?”

3. TEMATSKA CELINA „KONTEKSTUALIZACIJA MASOVNIH UBISTAVA”

Masovna ubistva su u novinarskim člancima različito kontekstualizovana, uz često navođenje pretpostavki i spekulacija, što je praćeno vizualima koji navode publiku na određene zaključke. U analizi je primećen značajan broj fotomontaža koje su bile sačinjene ili od slika sa terena, ili u kombinacijama sa stok fotografijama, i u kombinacijama sa ilustracijama koje su spekulisale o razlozima za zločin. Neki od elementa tih kolaža bili su: zamagljeni portret počinioca sa nacrtanom siluetom, pištoljem i poklonom, zatim, stok fotografija dece koja trče niz hodnik gde se u prvom planu nalazi silueta dečaka sa vatrenim oružjem, zatim zamagljeni portreti počinioca i njegove majke nalepljeni na fotografiju osobe koja lupa na zamućeno staklo... Drugi tip spekulativnih vizuala odnosio se na fotomontaže sa likovima iz horor filmova, a objavljivani su i skrinšotovi sa tiktokerom koji promovise oružje.

Za sve intervjuisane fotografe ove vrste vizuelnih prikaza bile su potpuno neprihvatljive, te su prema ovakvim sadržajima otvoreno pokazali gađenje.

”Ovo je sve suludo i neprimereno, ne vidim poentu ovoga sa olovnim vojnicima, a ni ovo dete s pištoljem ne znam čemu služi.”

U ovom delu analize razmatrane su i fotografije osoba sa estrade koje su bile pozvane da daju izjave povodom zločina. Fotografi koji su intervjuisani složili su se da je prihvatljivo objaviti fotografije sagovornica i sagovornika, ali da treba voditi računa o tome da one budu prikladne, da ne budu sa nastupa, da ne prikazuju sagovornice i sagovornike u kostimima ili poluobnažene.

4. ZAHTEVI REDAKCIJA I BRIGA ZA MENTALNO ZDRAVLJE MEDIJSKIH RADNICA I RADNIKA

Kada su u pitanju zahtevi redakcija ka svojim zaposlenima na terenu, fotografi i snimatelji su naveli da nisu dobili posebne zahteve, naročito u ovoj situaciji. Oni su izjavili da svaki profesionalac zna šta bi trebalo da radi i da mnoge odluke na terenu zavise od njih samih. Ipak, oni su takođe naveli da znaju i šta njihova redakcija očekuje, čak i onda kada se to kosi sa njihovom ličnom etikom ili etičkim standardima. U praksi (ne samo u slučaju izveštavanja o masovnim ubistima i sličnim trumatičnim događajima) se događa da redakcija na terenu ima fotografa koji odbije nešto da fotografiše, a ispostavi se da je fotograf iz druge redakcije to učinio i objavio, te fotograf koji je postupio u skladu sa svojim etičkim normama, može očekivati posledice, čak i u finansijskom smislu. Na taj način mnogi koji

se i ne slažu sa onim što slikaju to ipak rade iz straha od reakcije urednika ili menadžmenta.

” Bila je sahrana jednog ubijenog advokata. Nije bilo kriminalaca, bilo nam je dozvoljeno da slikamo. Često porodice to ne žele, gde mi onda napravimo nešto iz daljine i to bude to, ali nam najčešće nije dozvoljeno da idemo na raku. Mi smo se tada, među nama, dogovorili da ne idemo na raku. Ja sam se okrenuo i otišao, ali i pored dogovora, trojica kolega su otišli i te novine su objavile slike spuštanja sanduka. Sutradan su me zvali iz uredništva i smanjili su mi platu za dvadeset posto zato što nisam imao te slike.”

Kada je u pitanju mentalno zdravlje i briga, svi intervjuisani fotografi su naveli da trpe određene psihološke posledice, kako zbog izveštavanja, tako i zbog samih događaja. Iako su neke od redakcija ponudile psihološku pomoć zaposlenima, ni jedan od sagovornika je nije iskoristio. Svako od njih nosi se sa posledicama na drugačiji način.

” Osetio sam posledice po mentalno zdravlje, to je za mene i lična kategorija. I da nije, osećao bih posledice. I što sam stariji, postajem osetljiviji na takve stvari. Ranije sam bio jedna od onih osoba koja ne plače nikad, ali sada posle svega ovoga, to se sve promenilo, a imamo i decu. I kad odem na ratište plačem zbog dece koju vidim usput. Podrška iz agencije nije postojala, mogao sam da je tražim, ali ja sam frilenser i staram se sam o sebi. Moja terapija postoji i ja se još uvek njom bavim, zato i slikam Ribnikar. Dve godine sam razmišljao o tome i nisam znao kako tome da pristupim, nisam imao želju za slikanjem ili profesionalnim angažmanom, jer je takva bila privatna situacija. A onda su me moji prijatelji koji su izgubili dete zamolili da ja nešto uradim povodom toga. Cela situacija sa memorijalnim centrom je sporovozna stvar, država ne želi da uradi ništa povodom toga i država želi da se sve to zaboravi i zataška. Jedina vrsta memorijalizacije je ova vrsta privatne inicijative, koju ja radim na način koji ja smatram da treba da se radi. I to je meni jedna vrsta terapije. Da sam podršku tražio od Asošijeted presa, možda bih je i dobio, mislim da se na to sad pazi više, naročito posle #MeToo pokreta. Ranije, stres zbog posla nikoga nije zanimao.”

” Osetio sam posledice po mentalno zdravlje, i gutao sam dugo dok se nije izlilo sve iz mene. Ni moja redakcija, a ni razne druge, nisu učinile ništa po pitanju radnika. Kod mene lično apsolutno ništa.”

Briga o mentalnom zdravlju novinara, fotorepotera, snimatelja i urednika je relativno nova praksa. Izuzetno je pozitivno da ona postoji i biva sve prisutnija i kao tema i kao konkretna pomoć, ali deluje kontradiktorno da redakcija prvo zahteva materijal koji je traumatizujući i za izveštače i za javnost, a kasnije nudi psihološku pomoć.

5. SAVETI ZA BUDUĆNOST

Pred kraj intervjua, svi sagovornici su dali savet koleginicama i kolegama za praćenje ovakvih događaja:

” Slikati sve, ali po dolasku kući razmisliti o tome šta je slikano. Ne znam kako bih preveo izraz ‘You should not take pictures of something, but about something’. Stalno mora da se razmišlja o kontekstu. Nije dovoljno ići na teren i skupljati slike i posle razmišljati šta ćeš da radiš sa njima. Dok radiš moraš o tome da misliš. Treba stati i razmisliti. Stvari koje mi vidimo ovde funkcionišu kao mašina. Ti kao fotograf dođeš u redakciju i isprazniš karticu i neko ko je prelamač ili urednik traže građu kako da naprave klikbejt.

I istraživati veze između traume i novinarstva, ima dosta materijala na tu temu.”

” Pročitati kodekse i pravila, toga se pridržavati, i zadržati ljudskost u sebi, to je sve.”

” Taj događaj je bila vest u celom svetu tog dana. Ja bih generalno izbacio slikanje samoubistava, odlaske na sahrane, ulaženje ljudima u porodicu, ali sam događaj moramo nekako pokriti. Čak i ako slikaš ljude kako plaču, ne moraš da napraviš trideset slika, ja sam napravio tri i već mi je bilo dosta.

Ako ne moraš to da radiš, nemoj to da radiš. Ako si već odabrao ovaj posao, onda napravi najbolju sliku koju možeš.”

” U slučaju dileme ozbiljno se konsultujte sa više urednika. Ako Vam nešto zasmeta, nemojte donositi odluke sami. Prvenstveno razgovarajte sa glavnim i odgovornim urednikom.”

PRILOG: Kako vas čitaju preživeli i porodice žrtava?

Na dubok i višeslojan uticaj medijskog izveštavanja na preživele i porodice žrtava masovnih traumatičnih događaja, ukazuje i deo nalaza istraživanja Viktimološkog društva Srbije⁸. Sa ciljem unapređivanja odgovora institucija i zajednice na masovnu viktimizaciju i događaje koji uključuju zloupotrebu vatrenog oružja, istraživanje je obuhvatilo intervjuisanje ispitanika koji su na različite načine bili pogođeni masovnim ubistvima iz maja 2023. godine i ranijim događajima, uključujući preživele, porodice žrtava, kao i predstavnice i predstavnike institucija i organizacija koji su neposredno reagovali na terenu.

Navedeno istraživanje ukazuje na izrazit raskorak između retkih primera odgovornog, etičkog i saosećajnog izveštavanja i široko prepoznatih obrazaca senzacionalističkog, invazivnog i neproverenog izveštavanja o masovnim ubistvima u Srbiji, a posebno nakon tragedije u OOŠ „Vladislav Ribnikar” i masovnih ubistava u Duboni i Malom Orašju. Kao dobra praksa izdvojeni su primeri novinarki i novinara koji su u trenutku neposredno nakon tragedije stavili zaštitu dece, porodica i dostojanstvo žrtava ispred potrebe za ekskluzivom. Posebno se ističe primer novinarkе koja je odustala od snimanja razgovora dvojice dečaka neposredno nakon pucnjave u školi „Vladislav Ribnikar” i kolegama ukazala na potrebu da se porodicama ostavi prostor za suočavanje sa traumom. Ispitanici su pozitivno ocenili i retke tekstove koji su žrtve predstavljali kroz njihove živote, osobine, snove, odnose i uspomene, umesto da ih svode na statistiku ili detalje tragedije. Takvo izveštavanje prepoznato je kao način da mediji doprinesu dostojanstvenom kolektivnom sećanju, povezivanju zajednice i procesu oporavka.

Nasuprot tome, ispitanici su kao dominantne probleme naveli senzacionalizam, trku za ekskluzivom, objavljivanje neproverenih i netačnih informacija, nagađanja i stvaranje alternativnih narativa, kao i nepotrebno ulaženje u najintimnije detalje života žrtava i njihovih porodica. Posebno su problematizovani objavljivanje imena i fotografija bez odgovarajućeg pristanka, prikazivanje najintimnijih trenutaka porodične boli, uključujući fotografije dece u kovčezima, kao i povezivanje fotografija žrtava sa fotografijama počinioца. Ispitanici su ukazali i na preusmeravanje pažnje sa žrtava na počinioца, kroz učestalo objavljivanje njegovih fotografija, detalja iz njegovog života i života njegove porodice, čime se počinilac može nenamerno pretvoriti u centralnu figuru medijskog narativa. Dodatni problem predstavljali su navodi o curenju informacija iz postupaka zatvorenih za javnost, kao i angažovanje osoba bez odgovarajućih stručnih kvalifikacija za tumačenje događaja. Posebno je kritikovan izostanak adekvatne reakcije regulatornih i drugih nadležnih institucija na kršenje profesionalnih i etičkih standarda.

⁸ Čopić, S. i dr. (2026). *Glas onih koji se ne čuju! Integrisani odgovor na masovnu viktimizaciju i incidente zloupotrebom vatrenog oružja*. Beograd: Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Iz perspektive preživelih, članova porodica žrtava i drugih ispitanika neposredno pogođenih događajima, ovakav način izveštavanja nije predstavljao samo profesionalni i etički problem, već je imao direktne posledice po njihovu dobrobit i proces suočavanja sa traumom. Ispitanici su govorili o osećaju dodatne povređenosti, gubitku privatnosti i dostojanstva, kao i o iskustvu da se njihov najteži trenutak pretvara u medijski sadržaj. Posebno su bolno doživljavani način prikazivanja žrtava, njihovo povezivanje sa počinioce i ponovno izlaganje javnosti najintimnijim aspektima tragedije. Neproverene tvrdnje i spekulacije o motivima počinioce, uključujući netačne navode o vršnjačkom nasilju, prema iskazima ispitanika, imale su i konkretne posledice po porodice žrtava, uključujući izlaganje pojedinih članova porodica pretnjama na društvenim mrežama. Nalazi zato ukazuju da medijsko izveštavanje može postati oblik sekundarne viktimizacije, posebno kada se bol, privatnost i ranjivost žrtava tretiraju kao roba za privlačenje pažnje publike. Istovremeno, ispitanici su prepoznali da odgovorno i saosećajno izveštavanje može imati suprotan efekat: vraćanje dostojanstva žrtvama, očuvanje uspomene na njih kao celovite osobe i doprinos društvenom razumevanju, solidarnosti i oporavku.

Istraživanje preporučuje da se medijsko izveštavanje o masovnim viktimizacijama zasnjuje na zaštiti dostojanstva, privatnosti i dobrobiti žrtava, preživelih i njihovih porodica, uz potpuno odustajanje od pritiska da neposredno nakon tragedije daju izjave. Kada žele da govore, njihovo učešće mora biti rezultat slobodne volje, bez pritiska ili manipulacije. Informacije moraju biti tačne, proverene i potvrđene iz relevantnih izvora, uz izbegavanje spekulacija, dezinformacija, curenja informacija iz istraga i objavljivanja podataka koji mogu dodatno povrediti žrtve ili izazvati štetu. Fokus treba pomeriti sa počinioce i detalja samog zločina na žrtve, njihove živote i ljudsku dimenziju tragedije, kao i na javni interes, uzroke, posledice, odgovornost institucija, mogućnosti prevencije i oporavak zajednice. Istraživanje takođe poziva na kontinuiranu edukaciju novinara i urednika o traumi, nasilju i etičkom izveštavanju, uključivanje stručnjaka u razvoj profesionalnih standarda, jasnije uredničke protokole i unapređenje pravnog i regulatornog okvira za izveštavanje u kriznim situacijama. Posebno je važno, kako se u istraživanju zaključuje, stvoriti redakcijsko okruženje u kojem se poštovanje etičkih principa ne kažnjava kao „propuštena ekskluziva“, već prepoznaje kao profesionalni standard i odgovornost prema javnosti.

ZAKLJUČCI

Na osnovu podataka do kojih se došlo analizom, ispod navodimo glavne zaključke, koji ukazuju na potrebe za unapređenjem medijskog izveštavanja o masovnim ubistvima i sličnim kriznim situacijama.

1. Od informisanja ka senzacionalizmu: dominantno izveštavanje o događaju, uz nedovoljno konteksta

Medijsko izveštavanje o masovnim ubistvima u velikoj meri bilo je informativnog karaktera: oko 69% analiziranih objava prenosilo je činjenice, izjave i aktuelne događaje. Analitički sadržaji činili su 19%, a istraživački svega 8%. To ukazuje da su masovna ubistva pre svega tretirana kao dnevni bezbednosni događaj, a kasnije i kao događaj sa širim društveno-političkim posledicama, dok je znatno manje prostora bilo posvećeno dubljem sagledavanju uzroka, posledica, institucionalne odgovornosti, oporavka i dugoročnih potreba pogođenih ljudi i zajednica. Poseban problem predstavljalo je senzacionalističko izveštavanje, naročito neposredno nakon događaja, kada su nagađanja, neproverene informacije, dramatizacija i fokus na „ekskluzivi“ često potiskivali javni interes i zaštitu žrtava i preživelih.

2. Žrtve i porodice: mediji su nastojali da očuvaju dostojanstvo žrtava i porodica, uz prisutne rizike sekundarne viktimizacije

Analiza pokazuje da su mediji u gotovo tri četvrtine slučajeva nastojali da o žrtvama i njihovim porodicama izveštavaju na način kojim se čuva njihovo dostojanstvo. To predstavlja važan nalaz i pokazuje da odgovorno izveštavanje nije bilo izuzetak. **Istovremeno, u trećini slučajeva granica između informisanja javnosti i zadiranja u privatnost porodica bila je narušena.** Posebno problematično bilo je objavljivanje intimnih detalja o posledicama tragedije, reakcijama porodica i preživelih, kao i detalja zločina koji javnosti nisu bili potrebni za razumevanje događaja. Ovakav pristup nosi rizik od sekundarne viktimizacije ljudi koji već prolaze kroz traumatično iskustvo.

3. Glas porodica žrtava: jasna potreba za promenom načina izveštavanja

Posebno važan nalaz predstavlja činjenica da su porodice žrtava same javno reagovala na način medijskog izveštavanja i zatražile promenu prakse. U otvorenom pismu tri meseca nakon tragedije porodice iz Ribnikara pozvale su medije da prestanu da ih dodatno povređuju načinom izveštavanja. To pokazuje da **perspektiva porodica ne treba da bude samo jedan od izvora u izveštavanju, već važan kriterijum za procenu kako mediji svojim sadržajem utiču na proces žalovanja, oporavka i sećanja.**

4. Memorijalizacija: pomak od događaja ka životima žrtava, ali neujednačena kultura sećanja

Jedan od pozitivnih obrazaca bila je praksa predstavljanja žrtava kroz njihove živote, ličnosti, interesovanja, talente i odnose sa drugima. Takvo izveštavanje doprinosi očuvanju sećanja na žrtve kao osobe, a ne samo kao statističke podatke masovnog zločina. Ovaj nalaz je posebno važan za trauma - informisani pristup u medijskom izveštavanju: **mediji mogu doprijeti kulturi sećanja koja priznaje gubitak, čuva identitet žrtava i omogućava zajednici da procesuirá tragediju, ali samo ukoliko se izbegne spektakularizacija života žrtava.**

5. Neravnomerna vidljivost žrtava: OOŠ „Vladislav Ribnikar“ u centru, Dubona i Malo Orašje na margini medijskog izveštavanja

Analiza ukazuje na značajan disbalans u medijskoj pažnji prema dva masovna ubistva iz maja 2023. godine. **Događaj u OOŠ „Vladislav Ribnikar“ je dobio znatno više medijskog prostora (67% analiziranih objava) od onih u Malom Orašju i Duboni (12%), dok je bilo malo medijskih sadržaja koji su oba događaja sagledali zajedno (21% analiziranih objava), kao deo šireg društvenog fenomena.** Posledica nije samo neujednačena medijska pažnja, već i **neujednačena javna memorijalizacija.** Žrtve iz ruralnih sredina ostale su manje vidljive, dok je javno sećanje u većoj meri centralizovano oko „Ribnikara“. Time se otvara pitanje ravnopravnosti u kulturi sećanja i potrebe da mediji prepoznaju iskustva različitih pogođenih zajednica.

6. Izveštavanje o počiniocima: rizik od glorifikacije i imitativnog efekta

Analiza ukazuje na značajne propuste u zaštiti dostojanstva, privatnosti i bezbednosti počinilaca i njihovih porodica, **pri čemu je više od polovine pregledanih medijskih objava koristilo dehumanizujuće i senzacionalističke opise za njih.** Posebno su problematični bili nagađanja o uzrocima zločina i privatnom životu počinilaca, objavljivanje neproverenih informacija i anonimnih izvora, kao i zadiranje u njihovu privatnost i privatnost članova porodice. **Objavljivanje adresa stanovanja i drugih osetljivih podataka nije doprinosilo javnom interesu, a moglo je dodatno ugroziti bezbednost porodica koje nisu odgovorne za počinjene zločine.** Analiza posebno ukazuje na problem prenošenja iskaza maloletnog počinioca i nagađanja o njegovim motivima, emocijama i odnosu prema žrtvama. Ovakvo izveštavanje može nenamerno učiniti počinioca centralnom figurom narativa, dok se žrtve potiskuju u drugi plan. Iz perspektive trauma - informisanog novinarstva i potencijalnog imitativnog efekta, nalaz ukazuje na potrebu da se pažnja preusmeri sa ličnosti počinilaca na žrtve, posledice, odgovornost institucija, prevenciju i oporavak zajednice.

7. Uzroci masovnih ubistava: nedovoljno složeni i kontekstualizovani odgovori

Malo preko 45% analiziranih objava ocenjeno je kao odgovorno u traganju za uzrocima masovnih ubistava, dok je u skoro 55% slučajeva ocenjeno kao neodgovorno. Kako je analiza pokazala, problem je bio u brzom nuđenju pojednostavljenih i jednoznačnih objašnjenja, kao i u širenju dezinformacija i teorija zavere. Analiza ističe da **propusti nisu bili nužno namerni, već da ukazuju na brojne nedoumice novinarki i novinara, i na opštu potrebu da principi trauma - informisanog novinarstva dospeju do svake redakcije kako se u situacijama sličnim ovoj takvi propusti ne bi ponovili**. Ovo je posebno važno imajući u vidu da odgovorno izveštavanje o uzrocima zahteva višefaktorski pristup koji povezuje individualne, porodične, institucionalne i šire društvene okolnosti, uz jasno razlikovanje činjenica od pretpostavki.

8. Suđenja: značajan prostor za informisanje o posledicama tragedija i reakciji institucija, ali visok rizik od retraumatizacije

Suđenja su predstavljala važnu temu tokom dugoročnog medijskog praćenja masovnih ubistava, ali gotovo svaka druga analizirana objava o suđenjima nije zadovoljila kriterijume odgovornog izveštavanja. Problematično je bilo prenošenje detalja iz zatvorenih postupaka, uključujući iskaze, informacije o preživeloj deci i reakcijama porodica, kao i nepotrebni detalji o samom zločinu i fokusiranje narativa na počinioca, koji mogu dodatno izložiti preživelle i porodice traumatizujućem sadržaju.

9. Kontrolna uloga medija: značajan prostor za preispitivanje odgovornosti institucija

Važan pozitivan nalaz jeste da su mediji u više od dve trećine slučajeva ispunili kontrolnu funkciju i pozivali institucije na odgovornost. To je uključivalo propitivanje institucionalnih propusta koji su prethodili masovnim ubistvima, kritiku mera donetih nakon događaja i pitanja u vezi sa sistemom obrazovanja, prevencijom i bezbednošću. Ovaj aspekt pokazuje da **trauma - informisano novinarstvo ne znači izbegavanje kritičkog izveštavanja**. Naprotiv, propitivanje odgovornosti institucija predstavlja javni interes, pod uslovom da se ne zasniva na spekulacijama i da tragedija ne postane sredstvo političke instrumentalizacije.

10. Politizacija tragedije: razlika između javnog interesa i instrumentalizacije traume

U nešto preko 62% analiziranih objava mediji su nastojali da izbegnu politizaciju, dok je u skoro 38% zabeležen problematičan odnos prema političkom kontekstu. To ukazuje da je veoma važno napraviti razliku između **legitimnog preispitivanja političke i institucionalne odgovornosti** i korišćenja tragedije za političku promociju ili međustranačke obračune. Trauma - informisani pristup ne zahteva neutralizovanje političkih pitanja, već sprečavanje instrumentalizacije žrtava i tragedije.

11. Potencijal medija za uticaj na kolektivni oporavak i sećanje ostao je nedovoljno iskorišćen

Ukupna analiza pokazuje da su mediji imali značajan potencijal da doprinesu **društvenom procesu žalovanja, oporavka i memorijalizacije**, ali je taj potencijal ostao samo delimično iskorišćen. Umesto kontinuiranog praćenja potreba preživelih, porodica, nastavnica i nastavnika i zajednica, pažnja je često bila usmerena na aktuelnost, suđenje, počinioce ili političke posledice. **Tek nešto manje od trećine medijskih objava na dostojanstven način je pristupilo kolektivnoj traumi društva, što ukazuje na to da mediji nisu imali znanja, veština ili spremnosti da izveštavaju u duhu trauma - informisanog novinarstva. Dodatno, svega 3% analiziranih medijskih objava pružile su informacije o resursima za pomoć unutar zajednice**, poput različitih vidova podrške mentalnom zdravlju i prevazilaženju traume. Informacije o podršci davane su samo tokom prvih nekoliko meseci od ubistava, ali ova tema kasnije nije dobila kontinuiranu medijsku pažnju.

ZAKLJUČCI NA OSNOVU NALAZA ANALIZE VIZUELNIH ELEMENATA

1. Dostojanstvo žrtava i porodica – preovlađuje odgovoran pristup, ali postoje ozbiljna odstupanja

U većini slučajeva, analizirane fotografije su predstavljale žrtve i njihove porodice na način koji je uglavnom očuvao njihovo dostojanstvo. Međutim, zabeležena su i ozbiljna narušavanja dostojanstva i privatnosti, posebno kroz vizuelno prikazivanje intenzivnog žalovanja, fokusiranje na uplakane članove porodica i neprimereno predstavljanje posledica tragedije.

2. Prikaz žalovanja – granica između dokumentovanja i eksploatacije bola često je bila narušena

Fotografije sa mesta tragedije, sahrana i komemoracija nisu same po sebi predstavljale problem; presudan je bio način njihovog korišćenja. Problematične su bile fotografije koje su izdvajale uplakane članove porodica, njihovom patnju ili intimne trenutke žalovanja, kao i vizuelni kolaži koji su spajali fotografije članova porodice sa grobljima i grobnim mestima. Takav pristup pretvara privatni bol u medijski sadržaj i može doprineti retraumatizaciji.

3. Vizuelna senzacionalizacija – fotografija u funkciji pojačavanja šoka i emocionalnog efekta

U analiziranim sadržajima problem nije bio samo u tome šta je fotografisano već i u funkciji koju je fotografija imala. Šokantni i dramatični vizuelni prikazi nasilja, detalji mesta događaja i fotografije koje nisu imale jasnu informativnu vrednost doprinosili su senzacionalizaciji tragedije.

4. Vizuelno povezivanje žrtava i počinilaca – neprimereno spajanje dve strane tragedije

Analiza kao posebno problematičnu praksu izdvaja objavljivanje **montiranih kolaža fotografija žrtava i počinioaca**. Takvim izborom fotografija u istom vizuelnom okviru se povezuju žrtve i osoba koja je izvršila zločin, čime se može dodatno skrenuti pažnja sa života i identiteta žrtava na počinioaca.

5. Fotografija kao sredstvo memorijalizacije – potreban je veći fokus na život žrtava, a ne na okolnosti njihove smrti

Analiza pokazuje da vizuelni sadržaji mogu imati važnu ulogu u očuvanju dostojanstva i sećanja na žrtve, ali samo kada se koriste promišljeno i u javnom interesu. Posebno je važna razlika između fotografije koja dokumentuje kolektivno sećanje i fotografije koja eksploatiše individualni bol. Izveštavanje sa sahrana, na primer, može biti primereno kada prikazuje širi kontekst i zajednicu, bez fokusiranja na pojedince u najintimnijim trenucima tuge.

Na kraju, može se istaći da mediji nisu samo prenosili informacije o masovnim ubistvima iz maja 2023. godine, već su, svesno ili ne, aktivno učestvovali u oblikovanju načina na koji društvo razume tragediju, pamti žrtve i odnosi se prema preživelim. Najveći prostor za unapređenje nalazi se u pomeranju fokusa **sa počilaca na žrtve, sa senzacionalizma na javni interes, i sa jednokratnog izveštavanja na dugoročno praćenje posledica i oporavka, i sa spektakularizacije tragedije na kulturu sećanja zasnovanoj na dostojanstvu, ravnopravnoj vidljivosti i perspektivi preživelih i porodica žrtava.** Analiza vizuelnih elemenata pokazuje da je **ključni problem bio način na koji su fotografije korišćene, a ne samo njihov sadržaj. Odgovorna vizuelna praksa podrazumeva izbor fotografija koje informišu i doprinose dostojanstvenom sećanju,** dok treba izbegavati fotografije koje eksploatišu bol porodica, dramatizuju tragediju ili nepotrebno povezuju žrtve sa učiniocima.

Nalazi analiza pokazuju da izveštavanje o masovnim ubistvima ne nosi rizik samo za žrtve, porodice i javnost, već i za novinare i novinarkе, fotoreportere i snimatelje koji su direktno izloženi traumatičnim sadržajima, zbog čega je sistemska i dostupna mentalna podrška zaposlenima u medijima neophodan deo odgovornog izveštavanja. Istovremeno, odgovornost za primenu standarda etičkog izveštavanja ne može biti prepuštena isključivo profesionalcima na terenu: **uredništva imaju ključnu odgovornost da jasno definišu kakav se materijal traži i da ne podstiču prikupljanje senzacionalističkih i traumatizujućih informacija i fotografija.** Potrebno je zato razvijati i unapređivati redakcijske protokole i prakse u vezi sa izveštavanjem o traumatičnim događajima, uključujući kontinuiranu edukaciju, odgovarajuću pripremu pre odlaska na teren, mogućnost konsultacija i poverljivu psihološku podršku nakon izlaganja traumatičnim događajima.

KORISNA LITERATURA

Global Center for Journalism and Trauma. (2019). Resources for Covering Mass Shootings. Dostupno na: <https://gcjt.org/resources/resources-covering-mass-shootings>

Jakobi, T. (n.d.). Kako su mediji pisali o masovnim ubistvima iz maja 2023: Između represivnih mera i potreba za isceljenjem. Centar za istraživanje javnih politika. Dostupno na: <https://repeople.rs/wp-content/uploads/2026/01/Media-analysis.pdf>

Maksić, T. (2024). Invazija na privatnost - Analiza medijskog izveštavanja. BIRN Srbija. Dostupno na: <https://birnsrbija.rs/wp-content/uploads/2024/01/Invazija-na-privatnost-%E2%80%93-Analiza-medijskog-izvestavanja.pdf>

Maksić, T. i Milić, M. (2025). Invazija na privatnost – Drugi izveštaj o kršenju privatnosti u medijima. BIRN Srbija. Dostupno na: https://birnsrbija.rs/wp-content/uploads/2025/01/Izvestaj_23.01.25-monitoring-medija-drugi-krug.pdf

Odeljenje za psihologiju, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu. (2023). Psihološke smernice za medijsko izveštavanje nakon kriznih događaja. Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet. Dostupno na: <https://www.f.bg.ac.rs/files/PS-2023-5-9-212617.pdf>

Petković, J. (2024). Studija slučaja: Izveštavanje o masovnim ubistvima u OOŠ „Vladislav Ribnikar“, Malom Orašju i Duboni. Savet za štampu. Dostupno na: <https://savetzastampu.rs/wp-content/uploads/2023/03/Izvestaj-masovna-ubistva-4-1-1.pdf>

Savet za štampu. (2025). Kodeks novinara i novinarki Srbije. Dostupno na: <https://savetzastampu.rs/wp-content/uploads/2024/12/KODEKS-novinar-a-i-novinarki-2025-korekcija.pdf>

Thompson, I. (2021). *GCJT style guide for trauma-informed journalism*. Global Center for Journalism & Trauma. Dostupno na: <https://gcjt.org/resources/gcjt-style-guide-trauma-informed-journalism>

UNICEF Srbija. (2023). Preporuke za izveštavanje o masovnim pucnjavama. UNICEF Srbija. Dostupno na: <https://www.unicef.org/serbia/media/23696/file>

Primeri medijskih objava koje nisu obuhvaćene analizom, a bave se načinom medijskog izveštavanja o masovnim ubistvima, kritikom i preporukama za medije:

BIRN Srbija. Slučaj Ribnikar: Medijsko lešinarenje. Dostupno na: <https://birn.rs/slucaj-ribnikar-medijsko-lesinarenje/>

Cenzolovka. Izveštavanje medija o masovnim ubistvima – novi nivo bezobzirnosti. Dostupno na: <https://www.cenzolovka.rs/cenzolovka/izvestavanje-medija-o-masovnim-ubistvima-novi-nivo-bezobzirnosti/>

Cenzolovka. Izveštavanje o masovnim zločinima posle Ribnikara: Prioritet dali senzacionalizmu, a ne žrtvama – od ubica prave heroje, od žrtava brojeve. Dostupno na: <https://www.cenzolovka.rs/etika/izvestavanje-o-masovnim-zločinima-posle-ribnikara-prioritet-dali-senzacionalizmu-a-ne-zrtvama-od-ubica-prave-haroje-od-zrtava-brojeve/>

Cenzolovka. Kako da mediji ne izveštavaju senzacionalistički kad predsednik države i šef policije nezakonito objavljuju podatke? Dostupno na: <https://www.cenzolovka.rs/etika/kako-da-mediji-ne-izvestavaju-senzacionalisticki-kad-predsednik-drzave-i-sef-policije-nezakonito-objavljuju-podatke/>

Cenzolovka. Nezakonito i bezdušno: Izveštavanjem sa suđenja zbog ubistva u školi tabloidi i nacionalne TV uznemiravaju porodice žrtava i prave tenzije u društvu. Dostupno na: <https://www.cenzolovka.rs/etika/nezakonito-i-bezdusno-izvestavanjem-sa-sudjenja-zbog-ubistva-u-skoli-tabloidi-i-nacionalne-tv-uznemiravaju-porodice-zrtava-i-prave-tenzije-u-drustvu/>

Raskrikavanje. Krvavi pir: Nekima klikovi, nekima traume – gde su sve mediji grešili ove nedelje? Dostupno na: <https://raskrikavanje.rs/krvavi-pir-nekima-klikovi-nekima-traume-gde-su-sve-mediji-gresili-ove-nedelje/>

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

343.611-022.218(497.11)"2023"
070.11(497.11)

ANALIZA medijskog izveštavanja o masovnim ubistvima iz maja 2023. godine u Beogradu, Duboni i Malom Orašju = [Teodora Ćurčić ... [et al.]]. - Beograd : Program Ujedinjenih nacija za razvoj, 2026 (Beograd : SWA tim). - 70 str. ; 24 cm

"Analiza je nastala u okviru projekta 'Smanji rizik – Povećaj bezbednost III' ..." --> kolofon.
- Tiraž 100. - Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-7728-430-5

1. Ћурчић, Теодора, 1994- [аутор]

а) Масовна убиства -- Србија -- 2023 б) Масовни медији -- Извештавање -- Етички аспект -- Србија

COBISS.SR-ID 202082313

Primena koncepta trauma-informisanog novinarstva i povezivanje ovog pristupa sa profesionalnim i etičkim standardima novinarstva čini ovo istraživanje medijskog izveštavanja o masovnim ubistvima u Beogradu, Duboni i Malom Orašju drugačijim od svih do sada objavljenih analiza i predstavlja značajan doprinos razumevanju odgovornosti medija u isceljenju od kolektivnih trauma. Analiza 7791 medijskog priloga iz 15 različitih medija omogućava uvid u obrasce izveštavanja u dužem vremenskom periodu, a posebno su značajni nalazi (donekle i neočekivani), koji ukazuju na to da su mediji u gotovo tri četvrtine slučajeva vodili računa o dostojanstvu žrtava i njihovih porodica, da su u više od 50 odsto priloga nastojali da izbegnu senzacionalizam, te da su u znatnom broju priloga odgovorno tragali za uzrocima i kritikovali neodgovorno postupanje institucija. Sve to donekle menja sliku koju je javnost do sada imala - da su mediji, po pravilu, o ovim masovim ubistvima izveštavali senzacionalistički i kršeći etičke standarde.

Nalazi koji ukazuju na nepoštovanje dostojanstva počilaca i njihovih porodica u više od polovine priloga, na izrazitu dominaciju informativnih sadržaja u odnosu na analitičke i istraživačke, na neravnomernu zastupljenost dva masovna ubistva u medijskim priložima, i, posebno, na nedovoljno informisanje javnosti o dostupnim resursima za psihološku pomoć (jedva nešto više od tri odsto priloga), ipak, upozoravaju na to da redakcije neke prakse moraju da menjaju. Posebnu vrednost predstavlja i to što analiza ukazuje na pozitivne medijske prakse, ali i razgovori sa fotoreporterima i snimateljima, koji su govorili o svojim iskustvima i dilemama. Naročito je značajno i što se analiza bavi i traumama medijskih radnika zbog onoga što su videli i zabeležili, koje ni u samim redakcijama nisu prepoznate kao deo problema, a koje takođe predstavljaju jedan od koraka ka kolektivnom isceljenju.

Gordana Novaković, generalna sekretarka Saveta za štampu

ISBN: 978-86-7728-430-5

